566

قایا نوری

توران شاعرلری

طابع و ناشری

جمعیت کتبخانه سی

(محمودبك) مطبعه سی

١٣٣٩

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI
K/501

قایا نوری بکه

افندم ،

چوق شایان اسف‌درکه بزمثلا المان ، انکلیز، فرانسز شاعرلرینی آزچوق طانیه‌لم‌ده تاتارلر کبی بزه هم قومشولق ، هم دین ، هم‌ده قان ولسان علاقه‌سیله مربوط اولان برقومك ادبیاب وادباسنه بیکانه اوله‌لم . ایشته مع‌الحجاب اعتراف ایدییورم : « تاتار شاعرلری » عنوانلی اثرکزده بحث ایتدیککز اوچ ذاتدن یالکز عبدالله توقایفك اسمنی ایشیتمشدم دیکر ایکیسنك کرهٔ‌ارض‌اوزرنده موجودیتلرندن‌بیله خبرم یوقدی . بوجهل بزم ایچون شایان تعییب اولدیغی کبی بزه او شاعرلری بیلدیره‌بیله‌جك موقعده‌اولوب دریغ همت ایدنلر ایچون‌ده معاتبهٔ وجدانی داعی اولمق لازم کلیر . شیمدی‌یه قدر تاتار شاعرلری خصوصنده کتبخانه‌مز بربوشدی ؛ بوبوشلغی طولدورمغه تشبث ایدن ذات سز اولدیکز . الحق خدمتکز مشکوردر . آنجق کوکل ایسترَدی‌که تاتار شاعرلرندن ایلك بحث ایدن کتابکز بر اثر تاریخی اولسون ؛ سزایسه براثر صنعت‌وجوده کتیرمکی ترجیح ایتمشسکز . زیراموضوع بحث ایتدیککز اوچ شاعر حقنده سز بر مورخ کبی دکل بر منتقد کبی حرکت ایدییورسکز . سزی کمال‌دقتله کراراً اوقودقدن‌صوکره‌ده اوشاعرلری طانیمامقده دوام ایتدیکمی کتم ایتمیه‌جکم . اثرکز بکا یالکز شونلری اوکرتدی: اوشاعرلرك اثرلری حقنده سز نه دوشونیورسکز ،

اثرلری سزده نه حسلر اویاندیردی ، على الاطلاق شعر وشاعر حقنده نظریاتکز نه در ؟ بونلرك جوابی شیمدی ذهنمده مستحضردر . فقط مثلا سعید رمیفك منشائی ، حیاتی ، صنعتی ، تربیهٔ فکریه‌سی ، نظریات صنعتی ایچریسنده یاشادیغی محیط مادی ومعنوی ، دماغی اوزرنده اجرای تأثیر ایدن عوامل نه‌لردر ، حالا بیلمه‌مکده بردوام .... دیگر جهتدن بو شاعرلر حقنده‌کی احکام انتقادیه‌کزده نه درجه‌یه قدر حقلیسکز ، بونیده بنم کبی على العاده برقارء ایچون کسدیرمك ممکن اولمایور . دوشونمکزکه هیچ برندن ولو برتك اولسون بر اثر تام میدانده یوق . اونه‌دن بریدن انتخاب بیوردیغکز پارچه‌لر اساسلیجه برحکم اعطاسنه صلاحیت ویرمز .

اکر اثرکزی تألیفدن اول ذات عالیکز طرفندن شرف مشاوره‌یه دعوت ایدلسه ایدم هر شاعرك اولا ممکن مرتبه مفصل بر ترجمهٔ حالنی ، ثانیاً هر برینك شعر وصنعت خصوصلرنده‌کی نظریاتنی ، ثالثاً کندی حقنده مختلف منتقدلرك حکملرینی وآنجق بونلردن صوکره سزلك کندی افکار وحسیاتکزی قید ایتمه‌کزی و قارئلرکز ایچون بیان مطالعه ومدار محاکمه اولمق اوزره‌ده هر شاعردن متعدد پارچه‌لر آلوب تام اوله‌رق تذییل بیورمکزی رجا ایدردم . وسزده بویله‌یاپمش اولسه‌یدیکز شبهه یوقکه اثرکز زه‌اونلری بردرجه‌یه قدر طاتیردی .

« بردرجه‌یه قدر » دیورم ، زیرا برشاعری لایقیله طانیه‌بیلمك اثرلرنی یازدیغی لسانده اوقویوب آکلامغه توقف ایدر ، مترجم نه‌قدر مقتدر ونه‌قدر اعتنا کار اولورسه اولسون برشعر فی الاصل یازلدیغی لساندن بردیگرینه انتقال ایدرکن بهمه‌حال الڭ قیمتدار خاصه‌لرینك قسم

اعظمنی ضایع ایتدیکی مجربدر. فی الواقع، حتی نظماً بیله ترجمه ایتسه‌کز برکره وزنی، وزن اصلیسی غائب اولور، ماهیت موسیقیه‌سی بیلریمز قالیر: موسیقی ایسه شعرك الك قیمتدار خاصه‌سیدر. نثره فائقیتنی آنجق اوسایه‌ده قازانیر. دیکرجهتدن ترجمه‌ده براثرك محاسن لفظیه‌سی ممکن دکل محافظه ایدیله‌مز. اوجهتدن‌ده اثرمترجم بیوك خساراته اوغرار. بو بیوك خسرانلردن صوکرا الده قاله‌جق بقیه ایله بر شاعر حقنده ویریله‌جك حکمده عدل واصابت آرامق طوغری دکلدر. لسانلرینی بیلمه‌دیکمز شاعرلره دائر مترجم اثرلرندن ایدینه بیله‌جکمز آنجق مترددد، حصهٔ صحتی مشکوك، یارم یامالاق فکرلر اوله‌بیلیر. مع الاسف سعید رمیف، دردمند و عبدالله توقایف حقلرنده‌او قدرجقی بیله ایدینه‌مدم، چونکه سزبزدن اونلرك اثرلرینی قیصقانمش، اونلره متعلق معلوماتکزك بزه آنجق سزده‌کی نتایج فکریه‌سنی کوسترمکله راضی اولمش کورونیورسکز. عزیز مسلکداشم، بزم اوذاتلر حقنده‌کی، جهلمزك درجهٔ غلظتنی دوشونه‌رك دها جوامرد داورانمالی ایدیکز. حال حاضری ایله کتابکز بلکه چوق قیمتلی براثرانتقاددر، فقط هرحالده بزه او اوچ شاعری طانتمغه کفایت ایتمز. شونکله متسلییم‌که سزده اونقصانی عاجلاً تلافی ایچون لازم کان سرمایهٔ همت مع الزیاده موجوددر وسایهٔ تحقیقاتکزده انشاالله یاقین برآتیده اوبیوك تاتار شاعرلرینی لایق وجهله طانیمغه موفق اولورز.

شیمدیلك اثرکزك مطالعه‌سندن ذهنمده‌شو انطباع حاصل اولدی‌که زواللی تاتار شاعرلری‌ده بزم کبی ضربات حیات آلتنده أزلمش، مغموم وبدبین آدملرمش. قوشلر و دره‌لر کبی اوتن نشیده‌لرندن زیاده

صمیمیتلری ایکلەین یاخود فریاد ایدن منظومەلرنده کورولیور . شرق اورمی اوستنده تقدیرك بی‌رحمانه چکیجله‌دیکی باشلر نەقدر یوکسلسەلر شن وشوخ دوشونەمزلر : ساحهٔ شطحیاتده‌کی اثرلرینك بیله کوزلری پرآز یاشلیدر ، زیرا نه‌یاپسەلر جبهەلرنده وقورعاتك بیغدیغی بولوطلر مندفع اولماز .

مع‌مافیه سزك کبی واقف بزذات اونلره « بیوك شاعر » عنوانی ویردیکی ایچون بیوك شاعر اولدقلرینی قبول ایدییورم ، فقط بونی ادعایه قدر وارەمایه‌جغم ، چونکه مستشهدات بولامام . آه ، ممکن اولسه‌یدی‌ده هیچ اولمازسه اوشعرلرك اثر عالیکزده ذکر ایتدیککز پارچەلرینی تمام اولەرق انتقاداتکزه تذییل ایتسەیدیکز ... اکربونی یاپارسەکز امین اوله‌بیلیرسکزکه همتکز مشکور اوله‌جقدر . باقی صمیمی تبریکلرمی قبول بیوومەکزی ومطالعاتمده‌کی حرمتی حسن نیتمه باغشلامەکزی رجا ایدرم عزیز مسلکداشم افندم .

جناب شهاب‌الدین

بر ایکی سوز

شمال تورك ـ مسلمان قارده‌شلریمزك ـ اوز لسانلریله یازیلوبده ـ
بیوك بر رغبتله مطالعه ایتدکاری سعید رمیف ، دردمند ، عبدالله
توقایف کبی بیوك (تورك شاعرلری) اولان (تاتار شاعرلری) :
هرهانکی برادبی ویا بر شاعری تنقید ایتمك ایسته‌ین تنقیدجیلرمز ، بر رهبر ،
شمال تورك ـ مسلمان شاعرلرینك بسله‌دکاری فکر و تعقیب ایتدکاری
غایه‌ده محترم قارء و قارئه‌لریمزه بر نمونه اوله‌جغندن استانبول تورکجه‌سنه
چویردم .

شو اوچ شاعرك ملی شعرلرندن بر قسمنی تورکجه‌سنه نقل ایتمش
ایسه‌مده برقسمنی ده اساسی ، موسیقیسی وروحی ضایع ایدلمسون
ایچون ـ اولدیغی کبی ـ عیناً نقل ایتدم .

قایا نوری

NBUL
ŞEHİR
İYESİ
KİTAPLIĞI

١

سعید رمیف

کوکلی اولادم ، اولام حیاتده
طوغمشدر ، طوغارکن قاینو ایله
آپاز کیبه‌لر بولوب ، کوکه‌باقسه‌م
باقوب اوز بیله‌زم ، یالکزبولسه‌م
بولوردم تورسره سونوك طوردر او
جهانه بیکلرجه لعنت اوقور او

س ، ر ،

١

تاتار شاعرلرینك ایچنده الك آز یازانی وخلقك‌ده الك آز طانیدیغی سعید افندیدر . تاتار مطبوعاتنك بر ایکی کره بحث ایتدیکی شاعر سعیدی ، تاتارلرك ذوقسز ناشرلری‌ده اکلایوب شعرلری بر یره طوپلایه‌رق طبع ایتمکی مع‌التأسف دوشونه‌مه‌مشلردر . بوندن طولایی خلق ، سعیدی آز طانیمش و آز تقدیر ایتمشدر . یالکز (حسین آبودرف) طرفندن سعیدك اکثر شعرلری طوپلانوب « سعید رمیف شعرلری » عنوانده کوچوك برکتابله نشر ایدلمش وبر قسمی‌ده « قزان مخبری » مجموعه‌سنك صحیفه‌سنده باصیلارق قالمش وقسم اعظمی ایسه طبع ایدلمامشدر .

بویله اولدیغی حالده سعید تاتار شاعرلری ایچنده حقیقی‌وقوتلی شاعر اولوب شهرت جهتندن‌ده شاعرلرك الك قوتلیسی اولدیغندن

یازیلری اهلی عندنده قیمتلی ومهم موقع قازانه‌رق یاد ایدلمکده ، دیللرده ذکر یرینه قائم اولمقده‌در .

سعیدك شعرلری پك یوکسك ، چوق مستثنی وزیاده‌سیله حساس اولدیغندن سعید رمیینی خلقك آنجق حساس بر قسمی آکلایور متباقی قسمی آکلایوب تقدیر ایده‌میور .

طبیعت ، عقل وقوری منطقلرله ترقی ایتمکی اوکره‌نن « بیوکلر » سعیدی تقدیر ایده‌رك طانیمادقلری حالده سعید ینه موقعنی غائب ایتمیور : نااهللرك طانیماسیله طبیعةً نقصانلاشمیور . بو خصوصده روس پروفسورلرندن « افسیانیکو - کولیکوفسکی » بوخصوصه دائر : « بز شعر محبلری ، هیمزده کوچوك شاعرلرز ، روحنده شعریت اولمیان انسان اشعاری تقدیر ایده‌من . برشعری تقدیر ایتمك ایچون انسانك کندی روحنده اوشعره عائد برآز معلومات اولمق لازمدر . بعض انسانلر : چوق اوقویان چوق شی بیلیر وعالمدر ، لکن ادبی وشعری اثرلرك لزوم ومعناسنی تقدیر ایتمز وبونلردن لذتده آلماز . دیرلر . ایشته بوده او آدمك روحنده شونلرك تخمی اولمادیغندن ایلری کلیور ... » دیور . (افسیانیکو - کولکیافسکی) نك شایان دقت شو سوزی اوزرینه : بزده ؛ سعید رمییفه بر موقع ویرلمه‌سی تمامیله تقدیر ایدیله‌مدیکندن ایلری کلیور دیملی‌یز .

بو شاعر ، عالم مطبوعاته اسمی جیقوب طانیمادینی وتکمیل شاعرلردن آز یازدینی حالده برقسم خلق طرفندن آنك اقتدارینك صوك درجه‌ده تقدیر ایدلمی بوقاروده‌کی دعوای اثباته بردلیل اولسه کرك . تاتار مطبوعاتنده سعید حقنده‌کی سوز آره‌سنه ایلك دفعه

برایکی جمله صیقیشدیرلمش ایدی . شو مناسبتله ادبیاتده برچوق افندیلر طرفندن : « طوغری سویلمك لازم ایسه ، بن س . رمیفك روحنده دیکر نظمجیلرك چوغندن فضله شعریت وصمیمیت اولدیغنه چوقدن ایمان ایتمش ایدم » مضمونده سوزلر ایشیدیلدی . بوده دیکر دعوایی تقویه‌یه کافیدر .

۲

سعید رمیفه دائر ایدیلن مباحثه اثناسنده « اوقومق » ، « منلالر ایشی » ، « قادینلر عالمی » یازیلرینی تماماً و « تیاترو » سنك برایکی مصراعندن باشقاسنی قسماً س . رمیف شعرلری آره‌سنده غائب ایتمك لازمدر .

۳

آثاری مطالعه ایدیلن برادیب ویرشاعرك قوت وطبیعتی حقنده قطعی برسوز سویلمك ایچون اوادیب ویا شاعرك ترجمهٔ حالنی ، علمنی بیلمك ضروری اولدیغی حالده سعیدك ترجمهٔ حالنی بیلمکه هیچ حاجت یوقدر . چونکه سعیدك اشعاری دوغرودن دوغرویه کندی روحنك آیینه‌سیدر . بوحال اکثر شاعرلرده موجود ایسه‌ده سعیدده پك فضله وچوق آچیقدر . سعیدك شعرلری اهتمام ودقت ایله اوقونورکن آنك بوتون روحی ، تکمیل قوتی کوزاوکنده تجسم ایدر .

شوندن طولایی آنك « کندی » نك ناصل ونه‌کبی « اسباب » تحت تأثیرنده یازدیغنه دائر هیچ برمعلومات موجود دکلسه‌ده شعرلرینه نظراً دینه‌بیلیرکه : سعید شعر یازمیور ، شعر سویله‌میور ؛ بلکه آنك شعرلری شاعرك کندی آرزوسندن باشقا اوله‌رق کندی کندینه

میدانه چیقیور . سعید زمینده شعر یازمق قدرتی وخدمت قوتی بوقدر .
اونك شعرلری بر تأثیر وبر روحی قوت آلتنده ظهور ایدییور .

سعید زمینك هر بر سوزی یوره‌کنك کیم بیلیر هانکی قطعه‌سندن کلیور ، روحنك اعماقندن ودرین کوشه‌لرندن حرارتله چیقیور . حیاتده اولان بر واقعه ، بر کوردوکی‌ش تأثیریله آنك یوره‌کی یانوب روحنه حرارت طوله‌رق کوکلی جوشیور ، کندندن کچه‌رك أله قلم آلوب یازمغه باشلیور ، بالآخره اوقویانك روحنی‌ده آله‌واندیره‌جك قدر قوتلی شعرلرندن « طاك وقتی » ، « کوی » ، « دنیایه » ، « پیغمبر » ودهاسائر عنوانلی اشعاری طوغمش بولونیور . بونلرك هیچ بری ایسته‌نه‌رك ، اوغراشیه‌رق یازلمش شیلردن اولمایوب آنجاق قوتلی الهام ایله یازلمش شعرلردر .

سعیده درده‌ند وتوقایف دینله‌مدیکی کبی دیکر شاعرلر ایله‌ده مقایسه ممکن دکلدر . سعید هیچ بر تاتار شاعرنده بولنمیان :

صزلا ، صزلا ، صزلا کوکلم صزلا بر طورمایجه
صزلا آیلر ، صزلا ییللر ، صزلا کیجه یوقلامینجه (اویومایجه)

کبی کیم بیلیر نه قدر صحیفه‌لر طوله‌دیره‌جق اضطراب وألمی بر ایکی جمله ایله حیرت ایدیله‌جك درجه‌ده آچیق ایضاح ایدییور وچوق معنی افاده ایدن مصراعلر قوللانیور .

بعضاً سعیدك بك فضله جوشدیغی زمانده یازدیغی شعرلری اوقوینجه بوزوق بر یولده کیدن بر آرابه‌ده‌کی ادملك راحتسز اولان وجودی کبی حقیقی تاتار دیلی ده راحتسزلق حس ایدییور . مثال ایچون بویله اولان شعرلرندن برنی ـ بزم توركجه‌مزه چویروب ـ الالم .

کندی آنك دكز ، عشق دكزی ،
تكمیل محبت اوكا طوبلانمش ،
آكا كوكده ، آی ، ییلدیزلری
ایله اكیلوب ، سجده قیلمش .

دیكر :

قاراكاق و طار وار كوك آتی
بولیور كوكلم قرار هیچ بر زمانده
باقوبده كوكه اوچمق ایسترم ،
ایسترم ، فقط كورمم نور و آیده .
نورسز او ، نورسز ییلدیزلرده ،
حیاتی بیتمش ، جانی یوق طاكك ده ،
طوروبده باقارم ، خیر ، طاك آتمیور ،
یانارم ، بكلرم ، صیزلانوب قایغو مده .... الخ

كورولیوز كه ، بونلر اوقونوركن دیل « طبیعی كیتمیوب » اورایه بورایه صاپلانیور . بوحال سعیدك بعض شعرلرنده موجوددر . « طاك وقتی » نك باشی ایله آخری ، « كوی » ، « دنیا » ، « پیغمبر » و « كولسونلر » ی ایسه بك طبیعی اولانلر جمله سندندر .

ایشته شو تورك‌جه‌یه چوریلمش اولان :

نچه بر ییل ، دها بر ییل شویله‌جه ،
نچه ییللر ، نچه‌لر یول بویجه ،
نچه ییللر كندندن و عمرده ،
قالیر یالكز كوزیاشم دوشوب عمرمه .

شعرنده طبیعیلك بوقدر ناصل دنیر .

بونك اوستنه سمبدك « ضرورت شعریه » قانونه‌حدندن فضله اهمیت ویروب وزننك برچوق یرلرنده نقصان اولدیغنی علاوه‌ایتمك لازمدر ، بوحنه داها زیاده دوام ایدیلیردی. فقط مقصد « سمیدده شعریی » تدقیق ایتمك اولدیغندن دیل و تلفظ جهتندن صرف‌نظر ایدلشدر.

٤

س . رمیف : - حقیقی شاعردر ؛ آنك یازدقلری : — قوتلی شعرلردر . دییورز . احتمال :

— نیچون ؟

— شاعر کیم ؟ شعر نه‌در ؟

دی‌یه‌جکسکز .

بوندن اولجه بحث ایدلدیکندن تکراره لزوم کورولمیور ایسه ده یالکز شونی سویلك ایجاب ایدرکه : بزده شعر ایله نظمی ؛ شاعر ایله ناظمی بر ظن ایدییورلر .

حالبوکه بونلری بربرندن تفریق ایتمك لازمدر . انسان ذکندی اوغراشه‌رق ناظم اولور ، فقط حقیقی معناسیله شاعر اولمق ایچون آنادن شاعر طوغمق کرکدر . انسان ایستیه‌رك شاعر اولامیور ، انسانی طبیعت شاعر یاپیور .

صوڭره :

— شعر نه‌در ؟

— شعر ؛ مختصراً :

بزم روح وخيالمزه تأثير ايده‌جك وحياتمزى ، تأثراتمزى تحريك ايده‌جك هر بر شى شعردر.

شعر ديلدن ، عقلدن ويا ذهندن دكل ، بلكه انسانك روحندن، كوكلندن ، خيال وحسندن طوغار . بر شعرك أبى اولوب چيقمسى ايچون شاعرك برشيدن تأثرى و اوقويانه تأثير ايده‌جك صورتده شعرى سوزلر ايچنه كوملمسى لازمدر .

مثلا : اورته‌لق آيدينلانشه‌رق طاك آثار دنيايى نورينه ، جماله حيران ايدن كونش چيقار . بتون دنيايى كوزه‌للكى،لطافتى قارشيسنده سجده ايتديرن ياز كلير . صولرى و دنيانك يارسنى قيزيل فقط عجيب مؤثر آتشه كومن كونش باتار . صولر ، چيچكلر ، كوزل بلوطلر . طاغلر ، اورمانلر ، طبيعتك جماله عشقندن طوغانلر حضورنده ، جمال وعلويتى قارشيسنده بيك دفعه سجده ايتمكه راضى اولديغى سوكيليسنك اوزون كيربيكلرينى سوزوب ' بايغين كوزلرى ايله سوكيليسنى سه‌وب باقه‌رق بوتون دنيايى اونوتديره‌جق صورتده ــ بو حال ــ عاشقه مؤثر موزيقه چالارق تأثير ايدر . وبو كونلرك كچمسندن عاشق حدتلنير ، آريلير . . . .

ايشته بركيمسه شويله طاكلر ، شويله طبيعتلر، شويله سوكيليلرينى كورديكندن روحى جوشار ، متأثر اولور . . . نهايت شوجوشقونلق، شو تأثر ، شو سوق طبيعى ايله كوزل يازار. اويله يازيدن شعرچيقار. ياخود ، انسانلرك حاضركى ويا تاريخى حياتلرندن بر واقعه كوريلور . بو كورونوش شادلق وقايغو ويا باشقا بر تأثر ويرر . شوتأثرك آلتنده او واقعه ، او كورونوش كوزللشديريله‌رك تصوير ايديلير . حياتدن

آلوب کاغد اوزرنده جانلی و دیری بر تصویر، بر منظره میدانه کلیر. میدانه کلن منظره یا کوزل اولور ویاخود چیرکین. هر حاصل اولان‌ده اوقویانك خیالنده یکی بر عالم کتیروب قارشوسنه جانلی بر لوحه قویار و کندیسنه ده تأثیر ایدر. ایشته بوده «شعر» اولور. بو «شعر»ك صاحبنه ده «شاعر» دییورز. او ایشیدیلن پوشکینلر، لیرمونتفلر، بایرونلر، کوته و سائره‌لرك هپسی شو طبیعت‌ده‌کی کورونشلردن، حادثه‌لردن متأثر اولمشلردر. شو تأثرایله کندیلرینك حال وعلویت طولو، قوتلی شعریت قایناپان اثرلرینی یازان بو آداملردر.

شوکا کوره علم اونلره «شاعر» و یازدقلری شیلره‌ده «شعر» نامنی ویرمشدر. برینك شاعرلکی و بر منظومه‌ده شعریت اولوب اولمادیغنی آکلامق ایچون یوقاروده بیان ایدیلن خاصه‌لرك بولونوب بولنمادیغنی آکلامق لازمدر. شو اوچونی آلده طوتوب سعیدك شعرلری ایچنه کیره‌ یاقه‌م.

٥

هر شاعر، شاعر اولنق خلقتنك وجودیله طبیعت کوزللکنك عاشقی، دنیاده اولان هر بر کوزللکك نورلی و خیالی علویتك مفتونی اولوب طات و کوزلك قارشیسنده دیز چوکه‌رك طبیعتك جمالی سیر ایدر. بو سیر ایتمك اونك ان مقدس ذکرنوندیدر. بو حال سعیده بك زیاده در. هر شاعرکی سعیده طبیعت و طبیعیلکنك عاشق، هر بر جمالك مفتونیدر. بو جمال سعیدی اوقادار یوکسلتیور: نورلی وکنیش عالمه چیقاریور که آنك بوموضوعده یازدیغی شعرلری اوقوندیغی زمان بر دقیقه اولسون روحك یوکسلدیکی و کوز اوکنه کوزل بر منظره کلوب کوکله شادلق ویردیکی آکلاشیلیر.

ایشته سعید رمیمی جال طبیعت تأثیریله باشلایەرق :

ئەی کوی ! سن بیك شهردن
بیك کات طاتلی و خوش :
بر کشی یوق برسوقاقدە
نەدن طن و نەدن بوش ... الخ .

دیبور . شاعره طبیعت و طبیعیلکنه یك یقین اولان کوی حیاتی حقیقةً پك کوزل کورونیور . اورامی اکا راحتلك ویریبور . کویا کویك هیچ مظلم بر کیجەسی یوقش کبی هر یری « کول » کورونیور . اورانك کیجەسی دە « بر بلوطلی کون » بیلنیور . کوك یوزی شاعری اوقدر مفتون ایدیبورکه یاقوب حیرت ایتدیکندن کوکه :

کور « آی » ی نرده واربو ؟
بر عجائب یوز نوری .

دیبور . شاعر آیك نورینه حقیقةً مفتون اولوب کویا اوکا :

کاه کوله ، کاه آغلایه ، کاه
یورویوب ماضری اوزه
بعض سیرەك سیرەك نورلر
صاچیلیر کوك یوزینه

دیبور وسمانك بودرجه کوزل وطاتلیلغی تکمیل بر یوزینه انعکاس ایتدیکندن شاعرك دقتنی جلب ایدیبور : ا ،

هم عجائب آیدینلقدە
بر کوموش رنکلی طورو :
اوردە اورمان هم دە طاغلر
بوردە قیرلر پاریلدار

توركجه‌یه چوریلن شوشعرده ضرورت وزن ایچون « اوراده »
« بوراده » یرینه « اورده » « بورده » یازلمشدر .

س . رمیفك بو « کوی » عنوانلی شعری اوقدر قوتلی و درین شعریت ایله میدانه کلش که شیمدی مسلمانلرینك مطبوعاتنده بوندن بویوکك بر شیئه تصادف ایدلدیکی کبی آنك اشبهی ، مشابهی بولمقده ممکن دکلدر .

بو « ادبیاتی مطالعه ایدرکن « ایده آل » ایچون بك آچیق و بك کوزل بر نمونه‌در .

سعیدك جمال طبیعته عائد ذکرلرندن « بن توله‌یم » عنوانلی شعرندنده بر آز بحث ایتمك هرحالده فائده‌دن خالی دکلدر :

بعض تازه کل چیچکلر
بعض اورمان و صولر ،
هیسی بالکز قاینولو ،
قاینولو هم شیرلداو :
اوآلهی بر کوزللك ـ
فخری اورمان آللری ،
او آلهی توز زیبایی
ساحرانه داللری ..

کبی توركجه‌یه چوریلن شو مصراعلر شبهه‌سز شعر منظومه مثال اولانلرده‌ندر .

شاعر ، اکر حقیقی معناسیله شاعر ایسه ـ که شبهه‌سز حسیات قوایدر ـ قوری عقل و منطق ایله چوق ایشی یوقدر . شاعر هر بر کوزللکه

مفتون اولان انسانکی هر کوره‌لك قارشیسنده دیزچوکه‌که، آنك حیاتی بیوك سعادت بیلوب آلمغه دائما آماده بولنوب هر حس یاآجی ویا طاتلی اوله‌رق شاعرك یا نفرتنی یا شادلغنی موجب اولور .

شاعر ، حسیات قولی دیدك . برحسیات ایچنده خیالی شعری ، طبیعی انسانلر ایچون اك عالی ، اك مقدس اولان هیچ شبهه‌سز محبت حسیدر . شاعرلر بو خصوصده دیکر انسانلردن ایلروده در . آنلر هر بر جمالك عاشقیدر . « جمال » بعض کیمسه‌لر ایچون مختلف شیده و مختلف درجه‌ده اولور . لکن بر قسم خلق ایچون بو جمالك اك نمایشی یوسفلرك معشوقه‌سی اولار ذلیخالرده بر ملائکلرنده اولدیغنه قطعیا شبهه یوقدر . شوکا نظرا ده هر شاعرك حیاتنده بوذلیخالر ، بو ذلیخالره اولان محبت حسی اك برنجی موقعی احراز ایلدیکی کبی شعرلرنده ده الك چوك تأثیری واردر . شاعر اوله‌رق طوغان بنده‌لر بو ذلیخالره آز چوق طاپینیرلر، اکثریسی ایسه بونی «حیات چشمه‌سی» بیلوب شعرلرینده‌ده الهامی بونلردن آلیرلر .

شعرده « دوست و یار » ، « سه‌ومك و سه‌ویلك » مسئله‌سنك اولمسی موده ویاعادت بلاسی اولمایوب طبیعت طرفندن ویریلن شاعرلك بلاسیدر . بو ، شاعره هر وقت یکی یکی حیات ، تأثرات ویردیکندن محبوبه‌سنك تکمیل کوزه‌للکنی و محبوبه‌سنه اولان حیاتی تصویره کیریشیر . بوحال آنك شعرینك مرکزیدر . شاعره بوحالدن الهام ده کلیر . یالکز بر شعرلری ایله تکمیل دنیا دیباتنده ابدی موقع طوتان بیوك شاعرلرك هانکیسنه باقیلسه شو ابدی اثر شعریسنه الهام اولان : برجمال ، بر ذلیخا وبونلره مربوط بولنان محبت اولدیغی آچیق کورونور .

بتون اقوام تورکیه ادبیاتنده امثالسز اولان (لیلا ایله مجنون) ، فضولینك بر بدوی قیزینه صاف و پاك اولان عشقی ، دانته‌نك « الٓهی قومدیا»سنك لهاجیسنك‌ده بر (زلیخا) الهیی ، فردوسینك «شاهنامه»سی ، هومه‌رك « ایلیاده » ، « اوده‌سا » لری و سائره کبی ابدی یاشایان آثار شعریه‌نك عشق تأثیرنده اولدقلری تاریخاً معلومدر .

سعیده بو خصوصده پك کوزل شیلر سویله‌مش ولدیغی کبی «او» ، « بر کیشی » عنوانلی شعرلری‌ده عشق تأثیریله یازلمشدر. « او » سعیدك مقصدی ، محبوبه‌سیدر .

سعیدك «او»سی روسجه‌یه‌ده ترجمه ایدلمشدر . سعیدك بو شعرینك روسجه ترجمه‌سی اصلندن پك زیاده موفقیتلی اولمشدر . روسجه ترجمه‌سنك اصلندن موفقیتلی اولمسی : شعرده معنی و مرام جهتی پك بوتنلك اولوب او معنای تاتار لسانینك کوزللشدیره‌رك سویله‌یه‌مه‌مسی و سعیدك بو قاریده اوچنجی فصلده سویله‌دیکی کبی ـ کندینك دیل جهتندن اولان جوشقونلغیدر .

سعید « او »سنده‌کی محبوبه‌سنی پك کوزل تصور ایدییور . او : او قادار عالیدرکه ، اونك کولمه‌سی بر صحرایه آکدیرییور :

سسلری طیق ، حقیقی بلبل صداسی

علویتنك قارشوسنده سما آی و یلدیزلریله اکا سجده ایدییورلر . آنك بر صداسی دها واردرکه شاعر آنی ایشیتمکله :

آه تولدیم ، تولدیم شو یاشده !

دییور .

محبوبه‌نك هر بر حركتی آكا آیری قوت ایله تأثیر ایدوب :

كولمسون ، كولرسه بیتدی
یوق بكا بو یر یوزی .
یوق فلكده بر ملكده
وار ملك او بر كندی

او حقیق عاشقلر كی دنیاده آنك ، ایچون ، معشوقه‌سی ایچون یاشایور :

دیریلوب ، أولوب طوردم
هپسی‌ده یالكز آنك ایچون

دیيور :

دنیاده هر ایشی آنك ایچون یاپیور . آنك خاطری ایچون یاشیور . حتی محبوبه‌سندن باشقا بو كلك قوت‌ده طانیمیور :

بوتن قانوندن باش چوزدم ،
باغلییم یالكز آكا .
هپ عبادتی ترك ایتدم
طاپنیرم یالكز آكا !

داها آچیق اوله‌رق :

« آتشده یانسه‌م ، صویه دوشسه‌م قورتاره‌جق اللهم‌ده — ن » دیيور . سعیدك بو توركچه‌یه چوریلن شعرلرندن باشقا بو موضوعه عائد داها بك چوق شعرلری واردر .

۷

روسجه‌سی (برچانقه) ، تورکجه‌سی (الدیون) عنوانلی شعری شو بوقاروده‌کی موضوعه متعلق اولوب کوراوکینه کتیرلدکده قطعیاً اونوتولماز . بونك بحث ایتدیکی شی شودر :

پادشاه ایله وزیرینك بولندیغی بیوك بر میدانده تکمیل اهالی طوپلانمش ، قیزلر وقادینلر طوپلانمش . دورت اطراف او قدر کوزل ، که مهیب برمنظره . پادشاه شومیدانه ناظر برقپویی آچیور . اورادن ، قیرده بیوین بربیوك آرسلان لابلوپ باصه‌رق هیبتله چیقیور وسیرجی بولنان خلق تماماً سوزییور . آرسلانی کورمن تکمیل خلق قورقمه باشلایور . آرسلان ایسه حدتندن اسنه‌یوب سالکنه‌رك میدانده یره یاتیور .

پادشاه برفرمان ایله « بولبارصی » یه بوبیرتیجی حیوانله کورشمسی امر ایدییور بولبارصی :

قورقونج سسله کر کرمه ، کوکرمه ،
آرسلانك آیلیر همان اوستنه .

پادشاه بونلره طوقونولمامسنی اراده ایدییور . میدانده یالکز آرسلان ایله « بولبارصی » بوغوشورکن پادشاه قیزی‌ده چیقیور . پادشاه قیزی سوکیلیسی اولان (بولبارصی) یی تجربه ایچون (الدیون) نی ایکی جنکاورك اورته‌سنه آته‌رق :

ای سوکیلم ! بن تجربه ایدرم ،
انسان کوکلینه شونیده ایسترم .

محبتك قوتلیسه بکا ، همان ،
آلیرسك الدیونیمی آرادن .

دییور ایچندن کولیور .

اوزمان دلیقانلی ، اوکنده طوران تولومه باقایوب سوکیلی یاری حرمتنه جسارتله کیدوب مدهش تهلکه اورته‌سندن (الدیون) ی آلیور وحدته کلهرك متکبرانه :

— مه !

دییه‌رك اونك (الدیون) نی یوزینه فیرلاتیور .

پادشاه قیزی :

رحمتك ده لازم دکل ، کندکده ،

غرورلق طولو ایکی کوزکده ،

براقوب کیت یکیت،مغروره‌کی،

طوردم ،جسوراولوب کندمده.

دییور .

شاعرك بوتورکه‌یه چوریلن شعری طابنیر درجه‌ده قوتلی اولان محبت حسی‌ایله برابر غرور وکبری سومه‌دیکنی تصویر ایتمسی اك بیوك صنعتدر . محبت‌حسی ایله‌یاشامق ایستدیکی (مغروره) لر اوکنده شان وشرفنی غائب‌ایتمسنه اصلا راضی اولمادیغنی‌ده کوستریبور .

الدیون ، سعیدك پك موفقیتلی ومطلوب اولان شیلرندن بریدر :

یولبارص آتیلوب چیقار ، شومیدانه

قورقونج سس ایله‌کوکره‌یه،کوکره‌یه ،

آرسلانك آتیلیر همان‌اوستنه .

شو مصراعی چوق ساده اولمقله برابر اوقدر قوتلی تصویر ایدلمشدرکه ، شو بر ایکی مصراع دهشتلی و جانلی واقعه

لوحه‌سیله انسانك قارشیسنه چیقیور . بو صنعت ، بوقوت : بویله برادیبك ، برشاعرك اقتدارینه الڭ بیوك آلتون تاج امتیازیدر .

٨

شاعر ، خالق – شاید حقیقی معناسیله شاعر ایسه – بورادەکی اوفاق وعادی یاشایش ایله قناعتلندیره‌مز . آنڭ خیالی کیم‌بیلیر نه‌لرده کزه‌ر . لکن او خیال حقیقتده متحرك دکلدر .

سه‌ومدیکی ، نفرت ایتدیکی کوچوك وعادی حیاتڭ ایچنده یاشامغه مجبور اولور . انڭ اضطرابی ، آه وزاری ، آجی دقیقه‌لری هپ بو حیاتدن طوغار .

شوندن طولایی ، پك چوق شاعرلرك شعرلری « آه و زار » ایله ، حیاته لعنت ایله طولودر . چونکه حیات انڭ ایستدیکنی ویرمیور .

بوخصوصده سعیدده پك چوق شیلر سویلیور . سعیدك پك چوق شعرلری نهایتسز اضطراب ، فریاد وفغان . آه زار ایله اولوب بونلرك ایچنده الاقوتلیسی « دنیایه . . . » « بن کیجه‌م » ایسه‌ده دیکر شعرلرنده‌ده بو حس پك یوکسکدر .

سعیدك تکمیل اشعارنده عمومی برصفت وار . اوده : آنڭ حیاتنڭ هر وقت قوتلی ، یوکسك اولماسیدر ، ، که بر قسم خلق بو یوکسکلکی یا نهاده‌ده ویا افراطده ظن ایده‌رك تعییب ایدرلر . لکن سعیدك کندی ایستدیکی زمان هیچ بر شی انشاد ایده‌میوب تکمیل اشعارینڭ یوره‌کندن طوغوب روحنی غشی ایتمك تأثیریله یازلمش اولدیغنی ادبیات جهتندن تماماً کور اولمیان هر بر آدم کوره بیلیر . شعر وشاعر هر ایکیسی نهایتی اولمیان سربستیته مالك اولدیغندن افراط ، تفریط ، اعتدال کبی شیلر

هیچ بر زمان شعرده اولامیه‌جقندن « افراط » دیمك ممنامزدر . شعرده اك برنجی شی ، شاعرك آنی تضییع ایتمیوب کندی حس ایتدیکی صورتده یوره‌کندن طوغورمسیدر . سعیدك شعرلرنده اولان « افراط »لر طبیعی وصمیمی اولدقلرندن نقصانلقدن زیاده کمال ویریور .

کلهم مقصده ، سعیدك تکمیل شعرلرنده هر بر حسك یوکسك ونهایتسز قوت ایله چیقمسیدر . او بر کیمسه‌یی سه‌ورسه ، اوسه‌وکیلیسنه جانی فدا ایدوب « تکمیل قانوندن باشی چوزوب » اکا طاپنیر . طبیعتی مدح ایتمك ایسترسه ، آنده نهایتسز کیده‌ر . آجیرسه واضطراب چکرسه آنده‌ده عینیدر .

سعید رمیف حیات ایله دنیادن ممنون دکلدر .

آه ، اکر بو کوکلم یکین
سونکو ، یاادق اولسه‌ایدی

دییور . دنیا وحیاتك آلام واضطرابنی چکن آدملر کندیرینك تأثراتی بودن فضله ناصل آکلاته‌بیلیر ؟ ..

سعید نسانلرنده بکنمیور . انسانك روحی ایچون لزوملی اولان ناموس وعفتی : « روحلری فاحش » ، « قلبلری قاره » حق « سسلری طاتسز وکره » اولان بو « انسان اسملی جانلردن » اوزاقده ویالکزلقده بولمق ممکن دییور . آعر سوزلر سویلیور وخرپالیور .

بعض زمان « کیجه‌لری قراکلق وطاکی اوزاق » بولوب کندینك دهشتیله « آتشی‌سن جهنم » ، تشبیه ایدیور . اوکا « قاینیو وحسرت » طولوب کومولیور .

سعید حیاتك شیمدیکی حالندن هروقت شکایت ایدیور . «

وفریاد ایدییور . بعض وقتلر آنك حیاتنده اویله دقیقه‌لر اولیورکه ، دوه قدر بر راحت - پك زور ، پك بیوك بر طاغ اولور ، دییه‌رك قصعیاً دنیادن برشی بکلمیور ، حیاتده اکا قوتلی برامید ویرمیور :

آرتق فضله ازدی دنیا
قالمادی صبرم ، بیته‌یم ،
یالکز داملایان باشمك
طاملادیغنی کوره‌یم .

دییور . لاکن اوکندینی شونکله تسلی ایدییور :

او برطمار ، بن بیته‌رم
یالکز شونی بیلسون کندی ،
بوآزجق تازه اولور ، بو
ایده آلیمك ییلدیزی

حتی سعید صوك داملا باشنك پك بیوك قوتنده اینانیور:

بوکوز یاشم کچمز بره
قالیر بوردہ پارلدار
هم قاراکلق کون بیتوب بر
ابدی پارلاق آی طوغار

دییور . سعید بونکله متسلی اولارق کندیسنی اژه‌ن دنیادن اوجنی آلیور و :

طوغمایوب قالماز . برطوغار او
ایده آلم کوروتور آما

دییور .

۹

سعیدك شعرلرینی مطالعه ایدرکن انك مستقل اولدیغنی، هیچ بر وقت دنیاده باشقا برکیمسه‌یی وبرعادتی وبر موده‌یی تقلید ایتمدیکنی کورورز. حق سعید؛ خلقی ومحیطی کندیسنه آلتی کبی ایشلری هیچ خاطرینه‌ده کتیرمیور.

سعید ــ تام معناسیله ــ دنیانك بوتون عادت، ادب ونظام دنیلن شیلرکهپسندن اوزاق بولونیور. دنیاده «حریت‌شخصیه» یی نهایتسز مقدس ویوکسك موقعده طوتوب کندی حس وکندی فکرینه باشقا کوزوکن هیچ برشیدن‌خطاتمه‌ین انسانلردن بری اولدیغی هربرشعریله هربرسوزیله ثابت و «شخصیت» موجوددر. سعیدشعرك عنوانلرینی هرکسدن آیری، برصورتده قوییور.

«هپسندن آیری کوزوکن حریت شخصیه‌یی هرشیدن مقدس طانیق» سوزینك قوری بر سوزدن عبارت ظن ایدلمه‌سی ایچون سعیدك شو:

«بن ا» دیم بن «بن» دیدیسه‌م،
بکا بربیوك کوچ کلیر.
الاهلر، شاهلر، قانونلر
اولورلر هپ برچوب کبی.

شعرلرینی مثال کوستره بیلیرز. بوکا قارشی نه‌دیملی؟ دنیاده هیچ بر کیمسه کندینك «بن» ایکنی طانیقده، کندینك‌نهایتسز سربستلکنی تصورده بوندن فضله وبوندن قوتلی بر سوز بولاماز، دیمکه‌جسارت ایدیلیر.

١٠

سعید ، ایده آلینده‌رده . او بر بورنده موجود فالقلرك ازاله ، سنی ده ایستیور . بوشکی تقلیداً یازیلان «پیغمبر» عنوانلی شعری بوکا کوزل بر شاهددر . پیغمبرده : جبرائیل کلوب یوره‌کنده‌کی قاره‌سنی آلوب یکی روح قویه‌رق «سن : پیغمبرسك ! » دییور وکوکه طوغری یول کوستریور . او زمان جهان تیتریور ، که کدن :

قورقه، طور، آلوب حکمت سیفی،
یه طاقوب بهادر قینی ،
کوکس آچه‌رق، کیت، طورمه حرب آچ ،
تکمیل یره محبت نوری صاچ !

دیه بر ندا کلیور .

ایشته بوده سعیدك کوزل وموفقیتلی شعرلرندندر .

١١

سعیدك شعرلرندن « طاك وقتی » تاتارك شیمدیکی حالی ولدیغندن بونده‌رده بر آز بحث ایده‌لم . بو تاتار خلقنك عصرلرجه دوام ایدن اویقوسندن اویتنی قابلایان مظلم کیجه‌دن یکی دنیایه ، یدینلق ، کونشلی مدنیت عالمه چیقدیغی زمانیدر . طاك وقتنك موضوعی :

تاتار ، « آتادن قاله » خطاسی اولان طاتلی اویقویه طالمش ، اطرافنه طوپلامان خلق تاتارك تاریخنی اوقویورلر . چوجوقلر آتالرندن بابالرندن ایشیتدکلری تاریخدن خوشلانیورلر . بو بویله اولدیغی حالده تاتارك خطاسی بیلنمیور : « تاتارك خطاسی غفلت اویقوسنده بولونمسیدر » . بو خطانك فنا نتیجه‌سندن قورقوب درین اویقودن اویانمرواو یومیه‌رق

یاپالر تاتار خلقك آره‌سنده بولونیور . ایشته تاتار شاعری سعید او یومیه‌رق یاپانلردن بریدر . سعید اویومیور ، بوحالی دوشونوب حیرت ایدییور : « ایشته کونش طوغویور » . اووقت تاتار خلقنك طالعی استقبالی ایچون حاضرلانیور ، بوزمان عذاب چکمکده اولان شاعر

أی‌سن ، مکدر اولمه ، شاد اول

ایشته سکا یول : بو آتایه اوغول اول !

دیه برکنج قیز صداسی ایشیدییور

٢

دردمند

اسمر دوزكار .. كوچر لوملر .. كيدەرايز
دريغ محزون كوكل بزده بتەرز

١

... باغچه ... بر بوزى احاطه ايتمش ايسته‌ين كهنه چنار آغاجلرى، قهرمان يكيت كبى باشلرينى سمايه قالديروب كوكسنى چەرق متكبرانه طوران ميوه‌لر ، « بوراده بزده وارز » ديبور كبى فصيلدايان وشريلدايان صولرك كنارينه ديزلمش بركتلى آلما آغاجلرى ... بونلرك اطرافنده يشيل چنلر آره‌سنده صانكه كونشه ويا كيجه‌نك كوزل ييلديزلرينه طوغرى اوزانمش كيش يراقلى قيزيل چيچكلر ... عجب كوللر .. شو منظره‌ى ايكى‌يه آييروب آغاجلرك آلتندن طار فقط درين برحالده سمايه قارشى كموش كبى ايشيلدايان نهرلر ايله دوناتيلمشدى . صبالك ، آقار صو اوزرنده دونه دونه بر آرقه‌سنه براطرافه باقەرق كيديشى . اونك تشكيل باغچه ايله طوناتيلمش آغاجلر وقيزيل چيچكلره اولان كوزللكى ايله مغرور اطوارى كويا « هيچكزى بن بيوتدم ، بنم آرقه‌مده بوقادار قوت موجوده ديمك ايستيور . بيوك چنارلر ، اولوغ قيزيل چيچكلر وكوللر:

— هى !!.. هى !! سن اولمسه ايدك بزخسته اولوب محو اولوردق !
ديه باش اكيورلر .

شو جاللره، شو تأثراته قارشی بلبلده اوزانلرده معجز موزیقه‌لر ایله حساس یوره‌کنده‌کی آهلرینی دوکمکه باشلایور.

... مقدس کعبه ایچنه کیرن محترم روح کبی بو باغچه‌نك قپوسنی آچوب، کناهکار آیاق ایله ایچری‌یه طوغری بر آدیم آتیلیرسه، کوکلی مستریح ایدن صمیمی وقدسی بر تأثر ایچنده قالینیر. طبیعت جانلانوب آغاجلر انسانه کلیور. کهنه چنارك هیبتلی طوریشی، کنیش صولرك شریلتیسی بونلرك عظیم قوتلرینی سویلیور. آقار صو طبیعتك بو درجه‌یه یتشدیکنه حیرتده براقیور. کنیش یاپراقلی قیزیل چیچکلر کندیلرینك کوزه‌للکلری ایله آیاق باصیلان یرك بر یوزی اوقدیغنی اونوتدیره‌جق بر حاله کتیریور. بلبل، تاکرینك بو آلهی ضیاسی، کندینك عجیب موزیقه‌سی ایله حیران براقیور. هر شیده آیری بر لطافت، ممتاز بر کوزه‌للك وار. لکن بتون شو باغچه، طبیعتك صوك مهارتنی صرف ایده‌رك وجوده کتیردیکی شو متکبر آغاجلر، آقار صولر، باقدقجه طویولمیان کوللر، أبدی بلبللر اورته‌سنده، بونلرك هپسندن ممتاز وهپسندن کوزل بر چیچك وارکه کندینك نفیس قوقوسی، کوزل منظره‌سی، یانان آل یوزی ایله تکمیل باغچه‌یی اونوتدیریور. کهنه چنارلر کورونمیور، یالکز آقار صو:

— بن آنك ایچون یارادیلدم — دییور.

بلبل:

— بن آکا عاشقم، بورایه یالکز آنك ایچون کلدم. عمرمك نهایتنه قدر آنك کوزللکنی سیر ایده‌جکم — دییور.

انسانده ، طبیعته قارشی وجوده اولدیغی حالده ، بویله ممتاز موقع طوتان جیجك اوکنده :

— البت ، البت !!

دیه باش اکیور .

جیجك ، کهنه چادرلر کبی قالین بر قبوغه بورونوب الما آغاجی کبی یمش‌ده ویرمیور ، لطافتی‌ده زوال بولیور . لکن بونلرك هیچ بری انسانك مفتونیتنی کیدرهمیور . چونکه او ، طبیعی اولان حقیقی کوزللکدر .

شمال تورکلرینك هیئت ادبیه‌سی‌ده طبیعی اقتدارلری قلملرندن ، نازك وحساس روحلری نفیس صنعتلرندن وجوده کله‌جك بر باغچه‌ اولوب باشلرینی سمایه متکبرانه قالدیران بیوك چنار آغاجلری ، بویجه کوچوك فقط یمشلریله فائده‌لی اولان الما آغاجلری ، قیزیل جیجکلی چنلری وبونلرك تکمیلنه حیات ویرەن آثار صولری ، بونلرك جانلندن متأثر اوله‌رق دم چکن بلبللری شمال تورك ملتنك روحنه آز – چوق غدا ویرمکده وکندیلرینك دوالری ایله ظالمنك قهرلی الندن ایجریلان تاریخی جریانلری بر آز حکایه ایله شمال تورکلری اولان تاتارلره برجهتدن تأثیر ایتمکده‌در . بو باغچه‌ده‌کی شو آغاجلرك آره‌سنده بونلرك کوللر کوچوك اولدیغی حالده کندینك کوزللکی وبر چوق جهتدن ممتازلغی ایله دیکرلرندن فرقلی اولدیغی کبی بعض سمارکده تاتار ادبیاتی باغچه‌سنده آنا دیللری ایچون حقیقی قلم صنعت نفیسه‌سی آرادقلرینی کوروب حیران قالمامق پك بیوك ذوقسزلك بلکه ادنی کورلکدر .

٢

دردمند ، سعید رمیف ایله برعد ایدیله‌من . چونکه بوایکی تاتار

صانعنك برنجیسی كندینك درین وآغر تأثراتی ، قوتلی آتشی ایله بتون شمال تورکلرینك مطبوعاتنده یالکز اولدیغی کبی ایکنجیسی ده یالکز کندیسنه ویریلن برچوق صفت ایله تکمیل شمال تورك ادیب وشاعرلرندن آیری بر بیوکلکده در .

دردمند تاتار ادبیاتی دنیاسنه قوتلی صدالر ایله اوغولدایان دکزك جوشقونلقلریله معجز « طالعه » اوستنده میدانه چیقدی . دردمندك دبی یوزی ممتاز درجه ده کوزل اولمقله برابر کوزلرنده برامیدسزلك و احزن وآغر تفکر اثری پارلایوردی .

دردمندك بوصفتی بعض کیمسه لر طرفندن پك چابوق کورولوب تقدیر ایدلدی .

شمال تورکلرندن پك چوق کیمسه لر بازی یازارلر ویازیلرینه فکر وفلسفه ده مزج ایده رك حیاتی تصویر ایدرلر .. لکن بویله یازیلرلك قبالغندن قلباً کوزه للك سوه ن ذوق صاحبلری نفرت ایدرلر ، بو کبی صنعتسز یازیلر روح صیقارلر . چونکه تاتار مطبوعاتنك اکثر طرفندن مدرسه قوقوسی کلیر ، صوفته لق ، خواجه لق کولکه لری کورونور . اکثر شمال تورك قلمنك اشاغی اولماسی بو سببدندر . بو حال ، کوزل سوز ، ایله « کوزل صنعت » لذتلرینی ملی دائره ده بولمقدن محروم ایدر . بونك ایچون کوزل یازی ، نازك حس ، خیال وطویغولری یکی عالمدن نفیس اسلوبده الان برقوت ، روحك طبیعی احتیاجی کبی ازلی بیلنملیدر . بویله اولانلر دوسیه ده منتشر « شورا » مجموعه سنده دردمندك « کاروان » « بز » ودها سائر آثارینی کوروب هیچ شبهه سز :

— تاتار صنعت سیمی میدانندەیکی ربیدر طوغدی ادیشلردر.
چونکه آنلرده یکی روح کوروب مدرسه قوقوسی بولونمایور
وعادی ده دکلدر. بلکه انی مدنیلك، حقیقی قلم صنعتی، کوزل
اسلوب، سویملی وقیصه جمله‌لر، حزن قارشیق تفکر ایله صمیمی
وشعری طوبلودر ...

٣

دردمند قیصه یازار — بو ، بر .

دردمندده ادبی ذوقلرك قولاغه یابانجی کله‌جك وطاتسزلق
ویره‌جك بر جمله بولمق ممکن اولمادیغی کبی معناسز بر لغت، فضله
بر حرف کورمك ده امکان خارجنده‌در . دردمندك یازیلرنده
بك آز اوله‌رق عربی ویا فارسی سوزلر بولنور . لکن بو ،
لفظ یاپمق ایچون دکل ، آنك بیوك معناسی افاده‌یه خدمت ایتمك ایچوندر .
تاتار دیلی او کلمه‌دکی معنایی تماميله احاطه ایتدیکندن طولانی مشروع
اولان سبب دییدر . کلمه‌لری انتخاب ایتمکده او اویله بر طبیعیلك کوستر-
یبورکه کویا ماهر جواهرجینك دیزدیکی اینجولر کبیدر . بو اینجولری
دیزوب کلمه‌لری ترتیب ایدرك بر جمله یاپمقده دردمند مستثنی بر موقع
قازانمشدر . او ضرورت شعریه بلاسنی بیلمیور کبی وزن ویا قافیه ایچون
بر کلمه‌یی لسندیت طبعی بر یردن آلوب باشقه بر یره نقل ایتدیکنه غایت سیرك تصادف
ایدیلیور. نقل ایدیلن کلمه‌لر غرابت عرض ایتدیکی کبی معناسز تعبیرات ده دکلدر،
آنده دیل ایله مفهوم آره‌سنده‌کی تناسب صوك درجه‌ده کورلدر.
بوکا ایکی جهتدن نظر ایدلدکده: ١ . — بك چوق قلملر، کلمه‌لر ایله
اوینارلر. بر کلمه‌نك افاده ایتدیکی معناده اون کلمه استعمال ایدرلر. یاخود فضله لقلر

تكرارلر ، غير طبيعيلكلر طوغديريلوب حقيقى معناسندن اوزاقلاشيرلر ، اوستنه بير تيق جبه كيمش مثلا كبى ميدانه چيقارلر . اويله كلمه‌لردن بر معنى چيقارمق ايچون طورمق وتكرار تكرار اوقومق لازمدر . دردمندده ايسه بويله شيلر اولماديغى كبى آنك معناسى ايله تعبير وافاده‌سى آره‌سنده‌ده اوقادار تناسب واردركه كلمه‌لرندن بريسنى چيقاروب يرينه خارجدن عين معنايى افاده ايدن بشقه بر كلمه‌يى قويمق ممكن دكلدر ، كويادردمندك شرفنك تكميل طبيعى كوزه‌للكلرينى كوسترمشدر . غربك اك صوك نفاستى ايله فضله ذوقله طبيعى كيينمش برحورى كه باقلديغى زمان ساده‌لك ايله قاريشيق كوزه‌للكى كوروب حيران قالير . دردمندك شعرلرنده‌كى كلمه‌نك انتخابى ، ديزلمسى وايستديكنى مكمل اكلاتمسى ، هيچ فضله بر حرف قونولماسى اوقادار مكملدركه اوقوركن قطعياً كلمه‌لر كوزه چارپمیور . ظن ايديليركه دردمند سحرلى برقوت ايله ايستەنن معنايى يوره‌كه طوغريدن طوغرى‌يه قويويور . « كاروان » ى « بزى » ، « اميد » لرى وسائره بوكبى اشعارندندر .

۲ — معنالرده اولان انتظام طبيعينك ، هروقت ديلديكى كبى ، تعبير وافاده‌ده اولان رعايتيدر . مع التأسف بوكا نظمده دكل ، نثرده‌ده پك چوق يازيجيلر رعايت ايتميور .

چيقدي روزكار ،
قوپدى طوفان
ايل كروانى روزكار سورر !
هانكى يوللر ،
ردن كيدر
طوتوب بزى جان صورار ؟ !

*
* *

اسر روزكار ... كوچر قوملر . . كيدر ايز ،
درايع محزون كوكل ، بزده بته‌رز .

آجيق كورينيور، كه آنك فلمی طبيعتده‌كی حالـه‌لرك بربرينی تعقيب ايتديكنی بك نازك تفريق ايديبور . وبونی نثرنده‌ده غايت قولای برصورتده افاده ايديبور . جمله‌لرك ديزيليشی معنالرك ديزيليشنه تماماً متناسب كيده‌يور . بك آز كلمه ايله بك بيوك معنالر ويره‌ن دردمندك بوتناسبی (بوطبيعت ، بوتنقيح ، بووضوح) اوستنه انك اسلوبنده بوامتيازه ياردم ايدن اويله خاصه‌لر موجودكه برايكيسنی اولـوڭ سويله‌مه‌مك ممكن دكل. الك اول خاطره دردمندك تشبيهلری كليور وتشبيهلرينه بك صيق تصادف ايديليور . تشبيهلری اودرجه مهارتله قوللانيوركه دقتله باقيلمازسه درعقب اونده تعبيه اولدينی آكلاشيلمبور . اوهر وقت لشبيهك عادانی ترك ايده‌رك قوللانه‌جغی تشبيهك معناسنه بك‌چوق اهميت ويريور واسلوبنده‌كی كوزه‌للكی برقات دها آرتديريور .

مثال ايچون يوقاريده‌كی مصراعلرك كندیلرينی نمونه آلمق ممكندر. « بللو » سنده‌ده بوكا دائر برچوق شيلر وار . دردمندك تشبيهلری تاتار ادبياتی عالمنده « اختراع » دينه‌جك درجه‌ده ممتاز ويوكسكدرلر. دردمندك اسلوبنده‌كی « موسيقيت » ايله انسانی حيرتده براقه حق درجه‌يه واصل اولان « طبيعی آهی » نی سكوت ايله كچمك قابل دكلدر .

قيغاچ قاتم ،
آصل تانم !

يوقلايق ايكه‌ . . .

یوقلا ایركه ،
یوقلا بەیكه ،
بەوكەی ، بللو ، بەو !

خوبلر خوبی ،
آلما طونی —
پشكان ، طولغانسلك !

بوچاغنده ،
سین تاغنده ،
چیبەر بولغانسك.

آلما قایم ،
آیبا قایم !
یوقلایق ایكو .

یوقلا ایركه ،
یوقلا بەبكه ،
بەوكەی ، بللو ، بەو !

جیلبر ، جیلبر ،
سین بیك تیلبر —
كوبرەك اوینیسك !

آل كوللرنی ،
سنبلرنی
اوزمی قویمیسك !

كیل ، كوابكەیم ،

سنبلکیم ،
یوقلایق ایکو .
یوقلا ایرکه ،
یوقلا بەبکه ،
بەوەی ، بللو ، بەو !
. . . . الخ .

شمال تورکلرندن اولان تاتارلرك اوز لسانیله یازلمش اولان شو « بللو » یوقاریده بحث ایدیلن تکمیل کالانی کندنده طوپلادیغی کبی اسلوبنك کوزەللکی ، نظامنك موسیقیتی ، عجیب آهنگ ایلەده تکمیل تاتار مطبوعاتنده بر تجلیلکی قازانمشدر . دردمندده کی طبیعیلك ، کلمه وترکیبلرینك باشقا کیمسەده کورولمیەجك درجەده صاف و کوزل دیزلمیی « عجباحقیقی موسیقی شناسی قارشیسندەمی بولونیورم؟ » دییە انسانی شبهەیه دوشوریبور ...

« دردمندك تکمیل اشعاری » دییە شو توصیفلردن بحث ایدلدیکی زمان آرایه « قوزغون » ، « دکل » کبی شیلری ادخال ایتمك مناسب اولمیور . چونکه بونلر « کاروان » ایله « بز » و « بللو » لر درجەسنده یوکسك دکلدر .

٤

دردمندك تفکراتی حزین اولمقله برابر احاطەسی غایت کنیش ، تخیلات شاعرانەسی اوزاقدن کلەمش ویوکسکدن ایتمەمشدر . او ، « بللو » ده کنج وملك کبی معصوم صبینك آلهی تجلیلری ایله میدانه چیقدی ، آنك قارشیسنده برکوکل بولدی . شونکله برابر « نوا » دن آلنان « رسم » نده‌ده :

تەنکرین آق ، توشکیلرن کیك یاراتقان ،

بیتکی‌نڭ ایلڭ اوچنده میڭ یاراتقان ،
صاقلار اوچون زیبا بوین یامان کوزدن
چه‌چکیلرن آیاق بلەن تیڭ یاراتقان .

دی‌یه‌رك صمیمی بر ملایمت کوستریور . دردمند ، شو آنا لسانیله یاردیغی شمرنده ، نجاتی یوکسلتیرکی شادلانیور وراحتندنده کولیور . آغرخسته اولان بر آدام کندینك راحتسزلغی بردقیقه اونوتوب او راحتسزلق دقیقه‌سی کچرکچمز ناصلکه تکرار راحتسزلق حس ایدرسه درمنده‌ده کندینك آغر وحزنلی قیافتی عودت ایدییور .

دردمند بك چوق دفعه کندینه خاص برشیوه ایله :

یوقاریغه تاش آرغتقان جوله‌رلر ،
آوز آکقاو باشلرن تیشوب اوله‌رلر .
تیشك نابساڭ سیکا یاتقان ایشکدن ،
اوزکنك برتق آوزکدن کوله‌رلر .

کی هجوده‌یابار ایدی . فقط هجولری حالت روحیه‌یه تأثیر ایتدیککندن کولدیره‌مدی ، بلکه کندینه برنوع آجی قاریشیق التفاتسز ورغبتسز اولدی . مع‌مافیه هجولرنده‌ده موفقیت قازانمادی دکل . لکن بونلرا کا اودقیقه کلوب کیدن حاللاردر . فقط عمومیتله دردمند آغرعشقلری‌حزین رظوبتولری دریاتنده‌در .

دردمند اوقونمه باشلانجه کوزل یازلر ، یشیل چمنلر ، اقارصولر نورلی کیجه‌لر اورته‌دن غائب اولوب خیال سمایی ظلمته غرق ایله قارشی‌یه صاف طبیعتك دکیشمه‌ین وجودی جانلانوب کلیور . دردمند بتون بنی آدمی سرت وصوئوق بیلیور ، دکزك ساحلی آشیندیروب

اختیارلاندیغی کبی دردمندده انسانی امیدسزلکه طوغری کوتوروب اولومك قهار پنجه‌سنه تسلیم ایدییور .

دردمندك تصوراتنده قول ، حیاتده کندی ایسته‌دیکی کبی حرکت ایدن حر بر انسان اولمیوب بلکه طالعنك طالعسز بنده‌سیدر . انسان حیات وراحت بکلرکن طبیعت اکا اختیارلاق ، اولوم حاضرلایور و کندی لسانیله :

نیجه باغلر کوکللرده توزولدی ،
ساری یوللر بولوب غملر صیزلدی .
امیدلرکم ، متوب باشقا تزلدی ،
آغارغان قل کبك بر بر اوزولدی .

و :

آغاردی چچ ،
قووراردی باش ،
ساری یوللر صیزلدی .
امیدلرکم ...
دنیع بر بر اوزولدی ...

دییور . دردمندك کندی : کوکل حیات و راحت ایستیور ، ظالم فلك آنك ایسته‌کنه قارشی کلیور ... نهایت اولوم کلیوب کوکل فلکدن فریاد ایدییور :

یاندی مجنون ، یاندی فرهاد بریانوب نام آلدیلر ،
بن غریب ، بیك قات یانوبده « یاندی » دی‌یه اکیلمادم ؛
سویله‌یکز : أی معشوقه‌لر ! ...

بن عاشق ! كيلمادم !
كيمه وصلت ، كيمه اميد نعمتی وردی فلك ،
بن اميدك صول الندن برلقمه نان آلمادم .
كيمه وصلت ، كيمه اميد ! ...
برلقمه نان آلمادم .
سزی ملت قيزلری آه ، ای اميد ييلديزلری !
طالك ، سحر ايسنيوب ايسنيوب ، برموفق اولمادم
ای اميد ييلديزلری ! ...
برموفق اولمادم !
. . . .
نرده برطاغ ، نرده مأمول : چشمهٔ آب‌الحيات ،
چابق ايچدم ، تازه طاتدم ، درده درمان بولمادم .
درده درمان بولمادم !
. . . . الخ

صنعت‌ادبیه وصنعت قلمیه ایسته‌ینلره دردمندك‌شو شمال‌تورکجه‌سندن استانبول تورکجه‌سنه چوریلمش اولان ، بوقارده‌كی ، شعری پك بیوك برنمونه‌در . بورادەکی احاطه‌نك کنیشلکی ایله کنایه ومجازلرك زیاده موفقیتلی اولمشدر . بویله هر برمعنی وهربرفکری ، برملك ایچون نه‌قدر نمونه‌لر آلنسه بورادەکی دیل‌واسلوبی ورحی ویرمیه‌جکندن‌دردمندك بوشعری هر براهل قلم ایچون عبرت آمیزدر . « ادب وصنعت ادبیه » ایله عادی یازیلر اره‌سنی تفریق ایتمك ایچون بزده دردمند ایله باشقابرینی اوزون اوزادی‌یه مقایسه ایتمك فائده‌دن خالی دکلدر .

دردمند بوزاده کندی قارشی اودرجه بیهوش ایدییورکه بوقارووده کی شعرك یارماش الك صوك کلەلری اولومك صداسی کبی حس ایدیلوب انکله برابر :

ویلا !

آه ! .....

. . . .

دی یه فریاد ایدوب انسان کندندن کچیور .

٥

دردمندك ، جملەلری آز وترکیبلری سادە اولەرق نەقادار بیوك معنی ونەقادار بیوك قوت قوللاندیغی وانك احوال روحیەسنە آز ویا چوق تأثیر ایتدیکی شو آتیدەکی مصراعلردن اکلاشلەبیلیر :

آجیدر کوزیاشی طبعاً حزنزە ،

خدانك حکمی بو ، بوقدر کناهم !

عمرلردر یانار قلبمدە آتش ...

صوکرە کور ، محو ایدر بنی آهم !

اوقودقجە حیران قالنیر . نەمعنیدار سوز ، نەسادە ترکیبلر ؛ مفهومی نەقادار بیوك ، آجیق وقوتلی . .

دردمند حیاتە آغر باقیور . حقیقتدە « اولوم » ایلە « حیات » ك هر ایکیسندە ایچنە آلان « جهان » دردمندە یالکز « اولوم » اولەرق کورونیور . « جهان » قبرستانە بکزەییور . دنیایە کانلر یاشایوب بالآخرە زوال بولیور ... حیات اولا عمارت ، صوکرە خرابە . . . ایشتە دردمندە بوایکی تورلو یشایشك رنجیسی تأثیر ایدییور . اولوملر ، زواللر ، خرابە زارلقلر ، بنی آدمك ایلك کونلری وامیدلری دردمندە

زواله مستعد اولان جهتلريله برابر كورونيور . . . ماضى : خرابه‌لر ، مقبره‌لر ايله طولو . .

عصرلر كچدى كيتدى . . كچدى ييللر !
نبيلر ، پادشاهلر سوردى دوران .
عمرلردر كوچوب كروان كروان
كلوب كچدى جهاندن نيجه ايللر .

او بيوك روحلى نبيلر ، او قوت و سلطنتلرى ايله دنيايى زير وزبرايدن پادشاهلر ، او كنديسنك شان و شرفى ايله باشنى عرشلره قادار يوكسلديكنى ظن ايدن بيوك قوملر شيمدى نه‌لر بكليورلر و نه‌لر اميد ايتميورلر ... لكن ... انسان زوال قربانى . . . قوت وشانلرى هانكى مرتبه‌يه يوكسلسه‌ده أولومدن كيمسه قورتولاديغى كبى قورتولامازده . .

سونوب ويران اولوب معمور كاشانه‌لر ،
برآننده بريكدى هپ كيكلر !...

. . . .

اسر روزكار . . كوچر قوملر . . كيده‌رايز
دريغ ، محزون كوكل ، بزده بيده‌رز ! !

انا لسانيله يازيلوبده استانبول توركجه‌سنه چويريلن شو شعرلردن اكلاشلديغى كبى قوت بزده اولمامقله برابر حياتك پادشاهى‌ده بزدكلز . بز جريان طبيعتك ، دنيانك عاجز قوللرى‌يز .

« بز » دردمندك برنجى دينه‌جك اشعارندندر . « بز » ده‌كى

تفكر عالمنك كنيش احاطه‌سنه حيران قالامق ممكن دكلدر . « بز » ده ؛ ني آدمك ماضيه‌سكي حياتي ، طبيعته اولان مناسبتي ، عواقب ايله قدر و اختيار مطربانى ، شو جوشقون جريانمز ، انسانك حياتنده‌كي موفقيتسزلك‌ترازه‌دیلری ، والحاصل هر بری صحيفه‌لر وجلدلر ايله طولاجق بك‌چوق درين ظريه‌لر دردمندك سحرلى قوتى ايله سه‌ده برشكله كيروب آنك معجز قلمى آلتنده برچوق شعرى ومؤثر سوزلر ايله مكمل صورتده تصوير ايدلمشلردر .

خصوصيله :

اسر روزكار .. كوچر قوملر .. كيده‌ر ايز

دريغ ، محزون كوكل ، برده بيته‌رز .

كبيلر ، ايسته‌ر بك بيوك مفهومى شو قادار ساده قالبه قويه‌رق آلوب ويرمك جهتندن اولسون ، ايسته‌رسه شو بيوك ومشكل مفهومى بك ساده جمله‌لر ايله كوزل وشاعرانه بيان ايتمك جهتندن باقيلسون هر حالده تفكرى اوكنده واسلوبى قارشوسنده سرفرو ايتمه‌مك قابل دكلدر . بويله سرفرو ايديلن يازى‌يه شاعر ديل وقلم اوليوب باش ويوره‌كدر .

§

هرشيئ طار يوللره صوقوق ايسته‌ينلر دردمندده بلكه غيرقابل تعمير بر « بيسيميست » كوررلر . وبونكله برابر « فاتاليست » يعنى « جبريه » اولديغنى ده علاوه ايدرلر . بوكبى اسباب موجود ايسه‌ده او اسباب بوراده تعيين ايدلميه‌جكدر . يالكز شو اونوتولماملیدر كه دردمندك قلمى هانكى طرفه كيتسه :

— جهان فانى !! هرشى زوالى ! !

معنویاتك كورونمسی قابل اولسه ایدی دردمندك حزن قاریشیق متفكر قیافت ادبیه سنده شو ایكی جمله نك بیوك حرفلر ایله یازلمش اولدیغی كورولوردی. روحنده كی شو خصوصیت تأثیریله اولسه كرك كه دردمندك كوزل وجانلی یازیلر، مسعود وپارلاق كیجه لر حقنده دوشوندیكی ایشیدیلیور. درت فصلدن یالكز « قیش كونلری » نی تصویر ایتمسی بو فكری تقویه ایتمكده در. چونكه « قیش » حقیقتده فنا وزوالی الك اوج تخطر ایتدیرن منظره لرك بریدر، كه شو تورك منظومه جوریلن :

قارتلاشدی جهان !
كوللرده بیتدی ..
كچمكده زمان
قیشلرده كلدی ! .
شعری كبی . . . . . . الخ

٦

ایشته دریا ... یالكز ... طن ... كنیش وساكت ... هوا سرتلشیور . برزمان كلیوركه اوكندینك نهایتسز بیوك آسمیله یواش یواش قیارمغه باشلایور ... اونك اعماقندن بیوك طاغلر پیدا اولیور . فورطنه شدتلنشیور .. روزكار دوام ایدییور . دریا فورقونج صدا ایله اوغو- لدامغه باشلایور . طبیعتك بویله حزنلی وقتنده نه قادار كاروانلر كلیور. روزكار طورمیور ... دكزك دهشتلی طالغه لری باغریشوب چارپیشیورلر.. دكز كاروانلری كیجه ـ كوندوز باغرییورلر ...

كاروانلری بكله ین نه در ؟ ساحله قاووشمقمی ؟ یوقسه اجلمی ؟

— هانکیسنه باقل !

حیاتلری طبیعت واحوال جریانه تسلیم ایدیلن بیچاره بر آدمك حیاتیده بلك چوق جهتلرده شو قوتلی فورطنه‌لر ایله دریاده باغرېشان کاروانلره بکزه‌یور . دردمندده کندینك « کاروان » ی ایله شو بیوك معنای ویرمك ایسته‌یور وشبهه‌سز موفقده اولیور .

بو ـ طبیعت دکزی . بورادهکی کاروان بلکه ساحله واصل اولور بلکه طالغه‌لر آلتنه کیدر . بر یوزنده پادشاهان، ملتلر ، دولتلر، مملکتلرده بویله‌در . آنلرده حیات دکزنده کیتمك ایسته‌یورلر . قضا وقدرك قوتلی روزکاری طورمقسزین اسیور . حیات دریاسنده‌کی « ایل » کاروانلری شو کنیش ساحه‌ده اوینایان طالغه‌لر آراسنده کندیلرینك حیاتلرینی محافظه ایتمکه مجبوردرلر. لکن بوقولای ایش دکل . « ایل »لرده تماماً حر دکل ، کیم بیلیر بو دقیقه موجود اولان بر « ایل » بلکه یارین اجل قوجاغنه کیدر . بو عاده تکرر ایدن برحالدر . . اسکیدن بابللر ، قوتلی آثوریلر ، فنیکه‌لر ، بنی اسرائیل ، نمرود وفرعونلر وار ایدی ... بوکون نره‌ده‌درلر ؟ ـ هپسی شو حیات دکزنده‌کی قوتلی طالغه‌لر تأثیریله صوالتنه کیتمشلر دکلی ؟. شوکت وقوتی جهانی تیتره‌تن مدنی عد ایدلمش اسکی یونانلیلر ، بیوك روم دولتلری ... وقتنده بر یوزینه دهشت ویرن عرب دولتلری ، جنکیز سلطنتلری یاشامشلردی! نره‌ده بوکون بو بیوك ایللر ؟ ـ هپسی شو حیات دکزینك صیقیجی طالغه‌لری آره‌سنده اجللرینه قاووشمشلر دکلی ؟.

زمان داها باشقالاشدی . حیات دکزینك حرکتی مدهش برحاله کلدی . قربانلر ، فاجعه‌لر عاذیلشدی . بقالم بزیده یشایشمی ، اجلمی بکلیور .

چیقدی روز کار ،
قوپدی طوفان
ایل کاروانی روز کار سوره‌ر ا..

هانکی یوللر
زردن کیدر
طوتوب بزی جان صورار ؟.

٣

عبدالله توقایف

١

. . . .

بز اسارایی ، کمالی‌یده سوق ایت همته ،
قیل ترحم ملته ، براقه زنهار ذاته !
رفع ایدوب اوروپایی سن عرش اعلایه قدر ،
نه ایچون بزی دوشوردك ؟ فرش ادنی‌یه قدر
ملتك بوحالی مکتوبمی کتاب حکمته ،
منحصرمی آن عمری حال مذمومیته ؟

. . . . .

هرطرف مسلملری بربر ایدرلر آه واه
نه سببله کلدی بزه بویله بربخت سیاه ؟
ایله‌یاردم بزه هردم ، ای قلم ، قیل مرحمت
رفع اولنسونجله حسرت ، فقر وحقر مسکنت !!
زمان ومحیطك تأثیریله « قارلوغاج » ، « میساو بیکه » کبی صاف

تاتارجه منظومه‌لر ، برنجی درجه‌ده دیل جهتندن ترقی ایتدیکی نی «کوکل» ، «ملی کوی» کبی کوزل ومؤثر شیلر یازه‌رق شاعرلك کوسته‌رن عبدالله توقایف‌ده الك اول یوقاریده‌کی «ای قلم» منظومه‌سیله مطبوعات دنیاسنه چیقدی . بوراده «چیقدی» دیئیور ، «یازدی» دینلمیور . چونکه توقایف یازیلرینه تاریخ قویمامشدر . واوچ درت سنه‌لك شعرلری بریرده جمع ایدلمشدر . بونك ایچون عبدالله افندینك تکامل تاریخنك دیل وفکر جهتندن مختلف دورلر کچیردیکنی بیلمك ایچون توقایفی «کنج شاعر» دیه‌یه‌ك چوق حمایه ایدن (کامل مطیعی) جنابلرینك «العصرالجدید» نی نقل ایتمکدن باشقا چاره‌یوقدر.

«العصرالجدید» ك برنجی سنه‌سنك نسخه‌سنده (ع . توقایف) امضاسی آلتنده شو «ای قلم» مندرجدر . بواسمك تاتار مطبوعاتنه ایلك دفعه چیقدیغندن بزده «ای قلم» ی توقایفك بسمله‌سی دیرز . اساسی‌یکرمی ایکی مصراعدن عبارت اولان‌شو «ای‌قلم» توقایفك اوزمانده‌کی تکمیل داخلی وخارجی دنیاسنی ، بوتون فکری وادبی قوتی آچیق اوله‌رق کوستریور .

تاتارلرده هیچ‌برشاعر توقایف کبی بیانجی دیل ایله باشلامامشدر. یوقاریده‌کی اون مصراعلی نظمك لغتی ایله اسلوبی وشیوه‌سنك ناصل اولدیغنی کوریکز !! بونظمده تاتار سوزی اونده برنسبتده اولوب متباقیسی عربدن ، عثمانلیلردن ، فارسدن کیم بیلیر داها کیملردن آلنمشدر . ترکیب واسلوبده کیمی تقلید ایتدیکنی آنجق الله ایله کندیسی بیلیر .

توقایف سنه‌لرجه شو دیل وشو اسلوبی ترك ایتمه‌دی . آنك اشعارندن تاتارجه اولان «شوره‌لی = غولیبانی» ایله جین دیلنده

یازلمش کبی اولان « ژاپونیایی مسلمان ایده‌جك علما نرده ؟ » می و « عصر جدید » ی بزه شاعرك آز برزمان شو « ای قلم » یولنده کیتدیکنی یك آچیق کوسترمکده‌در .

میدانه چیقه‌لرینه باقلدقده « ای قلم » ك آرقه‌سندن یبانجی دیل ویبانجی اسلوب ایله « افتراق صوکنده » ، « شاعر وهاتف » ، « عشق بویا » ، « مریدلر قبرستاندن بر صدا » ، « پوشکینه » ، « دردمند دکلی‌یم ؟ » ، « ژاپونیایی مسلمان ایده‌جك علما نرده ؟ » کلوب بونلردن صکره‌ده یك آز فاصله ایله « برادرانه نصیحت » ، « حوری قیزینه » ، « ملته » ، سه‌وکیلمك قبرطاشنده » کابی . « شاکرد یاخود تصادف » ، « کیم او » ، « محمدیه‌دن » و « سؤاللر » ده شیوه اعتباریله شو بیانجی باغچه‌نك بر یمشیدر .

توقایفك دورنی بیلمك ایچون شعرلرندن بعض پارچه‌لری اشاغی‌یه درج ایدیورز .

« عشق بویا » دن :

بر کدای جانفدایم عشقکله پروانه‌یم
کل کول عرض ایت جلاك یانه‌یم کل‌یانه‌یم .
ای خدای وبرعقل چوق حده محبوس اولیم
بوقزك عشقندن بن دیوانه‌یم دیوانه‌یم .

« مریدلر قبرستانندن برصدا » دن :

ملتی وبران ایدن ایشان [خواجه] ایکاندر بیلمه‌دم .
اول ایشانلر ملته دشمن ایکاندر بیلمه‌دم .
ملتی اهدام ایدن ، اعدام ایدن شونلر ایمش
انلری انکار ایدن ذیشان ایکاندر بیلمه‌دم .

« دردمند دکلییم » دن :

نیلهیم اصلا اسامم دردہ ایتمش ابتناء
تا ازلدن درد ، شوقه مبتلایم نیلهیم .
تا کری عشقنده شهادت ایتسهدر کربلا ،
بن شهیدم در محبت در بلایم نیلهیم .

« ژاپونیایی مسلمان ایدهجك علما زمرهده » دن :

سز ای جاهلالی (صاریقلی) لر بزنی بوکادك ایتدیکز اغفال
وتحصیلده تعلیمی سراسر ایتدیکز اهمال .
عصرلر کچدی مرضویه اوقورهکله نوکورمکله
بازوب بالقان دعالرنی ویاخود آچدکز سزفال
دیلر اسلامه کیرمك حضرت سلطان میقادو
سزی دعوت ایدر درکاهنه وار کز فیالحال ...

. . . .

نافر (قوری) باش اولمایی تکلیف ایدرمیسز ینه بونده
میقلر (بیقلر) شوبله قیرقیلسون (کسلسون) کهاولسون بوقلندمیال ؟

. . . .

ینهر انصاف ایدك آرتق کیرك انصاف حیاسزلر !
یاپون (ژاپون) ده چاباز کیسوندیوب قوبتارماکز جنجال .

§

توقایف کندینك بودیلی وبواسلوبی ایله نهایته قدر دوام ایتمش اولسه ایدی آنك اسمی اونوتولمادیغی کبی قزاندیغی موقعده محکم اولوردی ! لکن اوحالك دوامی ممکن اولمادی .

زمان ومحیط هرشیدن قوتلی اولدیغندن ضعیف اولان انسان زمان

وعیصك بنده‌سی ، اسیریدر . بو ایکی قوت تحت تأثیرنده « تاتارجه وساده یازمق » جریانی قوتلشدی وعثمانلیجه طرفدرانی و . عمومی ادبی اسان » دو تلری مغلوب اولوب صاف تاتارجه یازمق ویازمغه چالیشمق موده حالنه کلدی .

بو حال توقایفه‌ده دهشتلی تأثیر ایتشرکه آنك قامی‌ده ممکن اولدیغی قدر تاتارجه یازمغه ، اسلوب وترکیب‌ده تاتارجه قوللانمق ایچون اوغراشمغه باشلادی .

لکن عادت ایدندکی اسکی دلنی چابق ترك ایدرك درحال ایکنجی شیوه ایله یازمق ممکن اولمادی .

توقایفك ییانجی شیوه ومختلط تیلدن چیقوب تاتارجه یازمه‌سی « اوکره‌نمك » یاخود « کوجك » دوری اولدی . توقایفك صوك زمانده یازدیغی یازیلر شیمدیکیلر کبی صاف واو ایکیلر کبی‌ده فضله چابراشیق اولمیوب بلکه آیکی اورته‌سیدر .

« محرره » « وتن اولماسه‌ك » ، « شعره » ، « کندی کندمه » « کیچکی اذان » « برشیخك مناجاتی » ، « ادبیت اقشامی یابان کنجلره » بوجمله‌دندر . توقایف طورمقسزین ایلروله‌یوب ، یازیلرنده‌کی ییانجی سوزلر آزالوب ، ترکیبلری وشیوه‌سی تاتارجه‌یه یاقلاشدی ؛ خلاصه اسلوبی طبیعیله‌شوب ، دیلی صافلاشدی نهایت « شوره‌لی == غولیبانی » « صو آناسی » کبی کوزل ، ساده وخلقك طبیعی دلی ایله یازیلان شعرلری بودرجه تکامل ایتدی . بویله اولدیغی حالده توقایف ییانجی سوزلری

قبول ایتمامك خصوصنده ده بر آز مساهله‌لیدر . تاتارجه افادهٔ مرام ایتمك ممکن اولان یرلرده ، قافیه ، یا یکیلك ایچون یاخود وزن وقافیه کی ربیدن فارسی‌یه ، عربجه‌یه موقع ویرمشدر . مثلا سوکی مجموعه‌دن عیناً :

ا) اخبابجن عرض ایدوب کلسه نه‌نجی قابقا که (قپوکه)
قاف (آص) سوزلر وله (ایله) اصلانیتی نابتما (جیکلمه)

ب) حضرت جبریل بشارت ایله‌دی دیب یا رسول
حق تعالی حضرتنی اسپنلدی و کیچ وصول .

. . . .

بحر وحدت آستی (آلتی) اوستکه کیلدی شونده تایبادی ،
بتدی ، محو اولدی زمین هم زمانه قالمادی .

بورادهکی «عرض ، بشارت ، وصول ، محو ، زمین ، بحر» کبی خلقه یبانجی اولان وبونلرك یرینه ، اوغراشلمه‌ تاتارجه بولنه بیلن سوزلری هیچ بر وقت (اوقاصی) یاخود (دردمند) کندی شعرلرینه داخل ایتمکی ایسته‌مزلر .

بویله مساهله‌یه توقابقك اك صوك یازیلرینك اکثریسنده تصادف ایدلدکه برابر بوقاریده اسمی کچن «صو آناسی» ، «شورەلی» ، «میاو سیکه»‌ی صاف تاتارجه اولدیغندن هر کس طرفندن تقدیر ایدیله‌جك درجه‌ده خلق دیلنده ساده وطبیعیدر .

٢

بوقاریده برنجی فصلك باشنده‌کی « ای قلم » منظومه‌سی « توقایفك داخلی وخارجی دنیاسنی ، تکمیل فکرینی وادبی قوتنی کوستریور . » دیلمش ، ایدی . اسانی وخارجی جهتی کوسترلشدی . همی جهتنده‌ده کوریلیورکه توقایف :

— « هرطرف مسلملری » دی‌یه فریاد ایدیور .

دیمك « دین ، ملیت ، شریعت بالذات بر ، بالاعتبار باشقا » اولوب اوو ولقا ساحلی تاتارلری ایله جاوا مسلمانلرینی بر بیلیور . واقعا اوزمان محیط ایچنده بویله عمومی بر فکر موجود ایدی . عبده‌لر ، افغانیلر ، فرید وجدیلر ایله حقیقتجیلر ، مرآتلر وداها سائر شیلر بکی اویانقده اولان تاتاره « بوتون دنیا مسلمانلرینك » قایغوسنی سویلیورلر و بر احتیاج ایله بریولده برلشوب کیده‌جك حرکتی کوستریورلر . وملته « تاتار » دیمیوب « مسلمان » دیورلردی . تمدن وترقینك باشلیجه سببی دینك بوزولمسندن ودوزه‌لوب اسکی صافیتنه رجوع ایتمسندن وبوکا مربوط اولان علم وجهالتدن باشقا برشی اولمادیغندن « ترقی » سوزی ایله : « بز دینی بوزدیکز » دی‌یه تخطئه ایدیورلر .

بوجریانه توقایف‌ده باشیله آیاغیله قاپیلمشدی .

اسکی توقایف شیمدی تاتار ایدی ! دیلی ولباسی ایله دکل ، تکمیل قلبی وموجودیتیله تاتار ایدی . اوشیمدی کندیسنك طمارنده‌کی قانینك اویناديغی کبی خیالی ایله‌ده ماضینك مظلم بولوطلی سما ایچنده

آلمان مغلوبیتینی ایسه نه مدن تأثر غوکتوریق ، بر مرتبه دنیانی نیزه‌ده‌کی ... ذن تاریخی قهرمانلرینی کوره‌یور .

❊

توقایفت یوریرینه دنیا وحشی نظریله باقیه‌حق اولسه آنك فکر نظرلرنده تحول ایله کجرمش دوره‌لری دین واسوب جهتدن متوازی سوردده ترقی ایتدیکی کورونور . آنك داخلی وخارجی تکامل ... ه طوتوشمقه یکنزه‌ر .

٣

— توقایف شاعرمی ، دکلی ؟

بو اسمت مطبوعات عالمنده شاعر اولارق بیک بیک سوینه‌رمی آنك اقتدارنی صدیق ایدوب ، اثرلرنی مدح ایتمه‌مك برچوق کیمسه‌لر طرفندن سوسلی مدحیه‌لر یازلمی ، آثارنی ترقی ایتدیرمك ایچون شعر تاکرلری اولان بایرون ، کوته ، فردوسی وهومر کبی داهیلرك روحی حرکته کتیروب اوزون اوزون مقدمه‌لرك مجموعه‌لرده سوز باشلری اولمی ، برده‌نبره خرپستاماتیزمك درنده بری آنك یازیلری ایله طولدیغی حتی هر بر دیل و ادبیاته دائر اثرلرده آنك نظملرینك مثال آلنمسی وناهاسائره توقایفك مطبوعات عالمنده طوتدیغی موقعی ، خلقك اکا اولان میلی نظر اعتباره آلندقده بوبله بر سؤالك شیمدی وارد اولمسنك مناسب اولمدیغی همان آکلاشیلیر .

— توقایف شاعرمی ، دکلمی ؟

بو ، بلکه ، ایلریده آکلاشیلیر . بلکه ، بدیهی برشی حقنده سؤال ویرمك کی ده کورونور . لکن « توقایف » اسمنه زیبلان او مدحیه‌لری ، او تقریضلری ، او اوزون مقدمه‌لری برطرفه براقوب آنك اسمی ده ، خلقك اکا اولان نظرنی ده اونوتوب بیطرفانه ومدققانه آنك « دیوانلری » ایچنه طالب کیتمه‌ك برتورلو اوجنی بوجاغنی بولامایز .

واقعا :

— توقایف شاعرمی ، دکلمی ؟

بوکا ویریله‌جك جواب مختلفدر . وزن وقافیه‌یی کوزل تنظیم ایدوب ، استادانه لسان ، کوزل انشا ایله یازیلان هر نظمی « شعر » دییه کورن ، او منظومه‌ده‌کی فکر وفلسفه‌نك کوزللکی ، زیاده‌لکی اعتباریله او ناظمك درجه‌سنه یوکسلمك ایسته‌ین هر بر اوقوبجی او سؤاله ، البته ، ایجاب ایدن جواب ویره‌جکدر . ایمانلی وصمیمی قلم صاحبی اولان بر محررده شعرك موجود اولدیغی اعتقادنده بولنان بك چوق استثنائی قیدلر قویمغه مجبور اولاجقلردر .

٤

توقایف دب مسئله‌لرده مشهور مسلکلرك بریسنه داخل اولوب مشقت‌چکمه‌مشدر . چونکه توقایف زمانك بویوك داهیلرندن بعضیلرینك « استاذه » اوله‌جق درجه‌ده تأثیرنی‌ده بولامیور . زیرا اونك ایچون عجه بیك عصرلردنبری تکامل ایدوب شیمدی انکین دکز حالنه کلن

عمومی ادبیات ایچینه کومولك . طبیعت وروحه یزاین برشیئی بیلمك لازم ویبور . انکی آنده بولمك امکانی بولونیور . اوحالده :

— توقایف ناصل ونه درجه‌ده یازار ؟

ایشته مفهوم جهتندن ، بتون صنعت ادبیه نقطهٔ نظرندن دوشور کوزی قاماشدیره‌جق درجه‌ده کوزل شعر آلمق قابلندن چیقمیور ، نه خصوصده یازارسه یازسون اوکا نده سجده ایتدیره‌جك بر منظره ویرمیور . توقایفك تصویرلری اصلا کوز اوکنه جانلی تابلو کتیرمیور . توقایف ، قلمنده ثابت اولان کوزلکی مدنیه طوپلانمق قوتیله یوره‌که تأثیر ایده‌جك درجه‌ده صمیمیتده بولونیور . اوکندیسی ، ناصل بر صنعت ایله اولورسه اولسون ، تسخیر ایده‌ب خیالی آلهی مخترع ، نهایتسز حسیات دریالرینه کیرمسنی‌ده بیلمیور ....

اوحالده توقایفك نه قابلیتی وار ؟.. موجود اولان آثار روحی ، آثار حیاتی طبیعی بر صورتده آکلاتمق قابلیتی ، و بلکه ذوق و ادب اهلنك توقایفه مغلوب اولمه‌سنده‌کی « سر » بوندن عبارتدر . فقط خلق قارشیسنده توقایفه ویریلن قیمت ایسه بودقدر .

او ، خلقك شعر وادبیات دیدیکی شیئه اولوم درجه‌سنده صوصا. زمانده میدانه چیقانلرك بریسی بلکه الك برنجیسی اولدیغیدر . اوزمانك مجموعه‌سی اولان « عصر جدید » توقایفه اك قیمتلی موقعی ویروب « کنج شاعری » نی طانیتمغه چالیشدی. هرنیته کوچوك نظریله باقیله‌مادیغی کبی ادیب وشاعرلرك خلق ومطبوعات نظرنده‌کی موقعی هروقت آلمق اقتدارینه مناسب اولمی دیمكده بك ساده‌لکدر . بونده تفوق ایله

احوال اکثر وقت بر منفعت واثریة‌لرك تأثیریله بك مهم ایش كوروب بك عادی قابلیق كوكلره قدر یوكسه‌لتیر .

ایشته احوال واتفاق توقایفه تام وقتنده یاردم ایتدی . اولجه شعر ایچون یكی فكر ایله وزن وقافیه‌یه هوس ایتدیكی بسمله‌سنده‌كی اوسته‌لغیله بلایدر . خلقك شو ظن ایتدیكی كبی ، توقایفدن یوكسك شاعر اولسه‌ده ، اویله شاعرك روحیله خلقك ذوقی تبدل ایده‌رك تكامل ایتمدی . بونك ایچون خلق اونلری اونوتدی ، فقط توقایفك بر نقطه‌ده قالیوب خلقك جریانینه داخل اولمسندن خلق توقایفی تبدل وتحواندن طولانی اونوته‌مدی .

بریازیجینك الك بیوك مزیتی ، خلقك یوره‌كندن كلوبده سویلیه‌مدیكی طویغولری سویله‌یوب اوقویجیبی متأثر ایته‌كدر . ایشته توقایفده شو حالی كورمك ممكن اولدی .

خلق تكمیل دنیا مسلمانی ایچون قایغولانیركن توقایف بونی ترسیم ایتدی . بعده ملیته كوچدی . توقایفك دیلنده تاتارلق آهنری باشلادی دها صكره عشق زمانی بولدی . توقایف بونلردن اوصانمادی . ایشته توقایف خلق نظرنده بوسببدن طولانی مهم برموقع قازاندی .

توقایفك دیل وصنعت نظمده مهارت كوستره‌سی ؛ قلمنك ساده اولمسندن ، مختلف موضوعلرده یازمسی ایله برابر بك چوق سوزلرنده تاتار قوقوسی بولنمسندندر . آنك تصنیفاتندن اكثریسی تاتارك جانی وتنی آب آچیق كوسترمسندندر . ذوقك دقت والتفاتی جلب ایدن جهت‌ده ایشته بودر .

§

تکمیل وعظ و فلسفه‌دن عبارت اولا بر بیتك بر آزندن بحث ایدلدی.
توقایفك شعرلرندن فکر واصل بحث ایکه‌ن خلقه‌شیمدی اوشعرلرندکی
قیمتری قالمشدر . آنبر توقایفك سیاسی قازه‌لامقدن باشقا هیچ
برشیئه یرامیورلر . خارجدن بایدقه همینز کوروسه‌لرده حساس
یوزه‌کلر طرفندن صمیمی دکل « صنعی » دیه بر طرفه براقیله‌جقلرندن
رفسیده آنك « سه‌وملك وجانار تصویری » حقنده‌کی تجربه‌لری
شوجلیه داخل اوله‌جقلردر .

— شاعر، حیات قولی ، بور . ایکنجیسی شاعرندیلن سوز
ایله حیات کولینك غنجه‌سی اولان « سه‌وملك » آره‌سنده ملکك
تاکریسنه‌اولان علاقه، قدر بر مناسبت کورملدرکه بوده بیسقولوژی نقطهٔ
نظرندن قبول ایدلمشدر . محبت ازکنده باش اکه‌ین ، محبت حسلرینی
صمیمی بر ذکر دییه طویمدیان بر شاعرك هیچ بر طویغوسی
و هیچ بر حسی یوقدر .

توقایفك کندیسی‌ده بونی بك کوزل سویلیور .

§

جانلی طبیعت و آنك ویردیکی تأثیر وطویغولری تصویرده توقایف بك
آز موفقیت کوسترمشدر . یازدن متأثر اولمین کیم واردر ؟ هانکی
شاعر یازك نهایتسز جانلی ، مثالسز حضور و لطافتی اوکنده سجده
ایتمز وهانکیسنك اك عالی شعرلری آنك الهامندن طوغماز ؟ فقط
توقایفده بوباشقا تورلودر . اواوعرا شه‌رق کندی لسانیله :

یازلر جیتدی ، قارلر اری باشلادیلر ،
طولویایلر طولویلرن تاشلادیلر ؛

کیمسزلر ایرکن یوری باشلادیلر ،

طونمسزلرغه نورلی کونلر کیلدی ایمدی .

مصراعلریله باشلایان « یازعلامتلری » نهایته قدر اوقوندقده الله ایچون سویلنسون ... بو ناصل جمال طبیعتده ناصل یازلق ؟

تورکجه‌یه نقل اندیلان شو « صوك بهار » تصویرنده :

ناقر قالدی تاتار باشی کی قیر

ارزاق ایستر — اوچار کن‌ده پرپر

صوك بهارده بزك صوکی اولدیغنی ، انسانه اختیارلغی ، اولومی خاطره کتیرمکله برابر کوکلسزلك میدانه کتیرییور وصوك بهار تکمیل شاعرلره صاراروب اوله‌ن یاپراق ایله برابر یاواش یاواش اغلیور ومظلم کورونیور .

§

تصویر طبیعتك اکثر یرنده ومحبته دائر شعرلرده توقایف اوز یوره‌کندن ، اوز جاندن آلوب یازدیغی زمان ملایمت کوسترسه‌ده آلدیغی موضوعی ترجمه ایتسه‌ده موفقیتله اظهار ایدر .

شبهه‌سز ، توقایف عمومیتله کوزل مترجمدر ، او ترجمه ایدیله‌جك شیٔ انتخاب ایتمه‌سنی بیلیر ومفهومنی‌ده جانلی وادبی صورتده نقل ایدر . کندیسی‌ده بونی اکلامش اولسه کرکدر . چونکه قلمی فضله ترجمه‌ایله مشغول اولمشدر .

تماماً روس شاعرلرندن آلنان ، چوجقلر کوکلی ، پوشکین ولیرمونتفدن ترجمه ایدیلن محبت شعرلری شاعرك کندی محبت وجمال طبیعت شعرلرندن داها کوزل وداها صمیمیدر .

« زاپون حکایه‌سی » ، « آلتون تاج » ایله گوزل دیللی « میاو » بیکه عبدی » نوقایچک دهشتلی ترجمه‌لرندن اولوب بونلردن باشقاده برچوق برچوق ترجمه‌لری واردر . حتی آنلک یازیلرندن بلکچوغی ترجمه‌دن عبارتدر دینه‌جک درجه‌ده‌در . آره‌ده « معراج » ، « دیشلری چرکین گوزله » ، « مطلوب معنی » کبی تورکچه‌دن آلتونده کمک اولدیغی بیلنه‌میان شیلرده تصادف ایده‌لمکده‌در .

٥

« دیله‌نجی » ملک صو کنده : (دکلی ؟ یاره واردە دوست‌ده‌وار ، « وارده » وار ـ یاره سی چیقمازسه « وارده » یانندن قاچار) دی‌یه قصه‌دن حصه چیقاروب فلسفه صاتمسی ، « ایشدن چیقاریلان تاتار قیزینه » ده اوحالك تاتاره بکزه‌ین ، تاتارلقدن کلن فاجعه‌کبی سویله‌یوب آغلاتمسی ، رنجیسنده بر آز لذتی بوزویور ؟ ایکنجیسنده ایسه شاعری دهشتلندیرمه‌ن اسباب گوستریور . قصه‌دن حصه چیقاروب فلسفه ایله بر اقبلاب بر آچیق دنیاده‌کی فنالغی یاپقده نه‌تاتارلق ونه‌ده روسلق قباحتلی : اویشایشلك شیمدیکی سرمایه . ملکه قورولمش هلاکتیدر .

٦

هر بر شاعر ، حسیات وخیال عالمنده‌یکی بر دنیا کشف ایدر . یالکز کندیلرینك قوت ودهالری ایله ادبیات دریاسنده یکی بر جریان وجوده کتیررلر ، یاخود بیوك بر پرده کندینك ممتاز وگوزه‌للکی ایله نورلی نوکللری سحرلیوب سمایه فیشقیرمقده اولان بر شلاله چیقاررلر . هپسنده کندینك « بن » لکی ، آیری ومعین شخصیتی ، ممتاز . بوکنك قیافت

ادبیه‌سی ، ممتاز صنعتی واردر . آنک اسمنی ایشتمدن اول شوامتیازلری، شوخصوصیتلر خاطره کلدیکی زمان برشعرینک یالکز برایکی مصراعنی اوقورکن شوروح ، شوطویغو انسانه کندینی اکلاتمغه باشلار . توقایه‌دن بونلرک هیچ برینی بکلمک قابل اولیور . حقیقت برشی‌واوسه، اوده انک دیلنده‌کی ، اسلوبنده‌کی انفسیلکدر . داخلدن باقلدیغی وقت او ، کویا ، آیری براسان‌دکلدر ؛ کویا ، آنک « ایشته ، بن » دیبوب آیریجه جان ویوره‌کی موجود دکلدر . کویا ، آنک جان ویوره‌کی ممتاز شخصیتلکدن محروم یاراتیلمش ، آنک تکمیل طویغوسی ، بتون افکاری ، میللری زیاده‌سیله عامدر . توقایک اشعاری نقل ایدلسه ایدی « بو ، آنک روحنک ممتاز برخاصیتی » دینه‌جک برچوق شیلر بولنوردی . لکن بوحال دیکرلرینک ایچنده قایناقده اولان زمان ومحیطک اورتاق ومبذول افکاری وطویغولریدر . توقایف زیاده‌سیله محیطی وعمومیدر . شو زمانده خلق نه ایدتیورسه ونه‌حس ایدییورسه توقایده‌ده عینیدر . خلق کندنده‌کی تأثراتی ، افکار وحسیاتی توقایده بولیور . خلق نظرنده یوکسلتمک ، التفات ایدلک ، دقته آلمق ایچون بونده‌ده ممتاز اقتدار یوقدر . عبدالله افندینک « شاعرتوقایف » موقعنی قازانمسنده‌کی بتون « سر » بوندن عبارتدر .

§

عبدالله افندی تاتار قادینی ایچون بک آز فریاد ایتدی . قادینلغک غیر حیاتی ایچنه کیروب مظلومه‌نک کندی دیلندن « فریاد » ایتدیکی بک آز وسترددی . نه‌دندر ، چوجولرنده‌کی حسیاتی‌ده ویرمدی وهیچ برده‌کی نی‌ده آغلامادی . . . .

توفیق فکرت بوحالی، ناته قادینك بیوك بخشیزلقلرندن عد ایدییر. «وقورتن ...
... بوی حده .. کندیسی ازوب یورەین آعراق آلتنده قالدیغی» حس ایدیلیر ...

٧

توفیق فکرتی تاترلرك خارجی صورتنه نفوذ ایتمیور. او، خلقك ایچنه، جانه نفوذ ایدییور. خیال دنیاسنه‌ده داخل اولیور. آنك یزیلرنده تاتاریق فوقوسی فصله قوقیور.

∴

توفیق فکرت کندی یازدیغی اثرلرندن الك دهشتلیسو «بچه‌ن بازاری» (کوچوك قطعه‌ده یکرمی ایکی صحیفه) اولوب آندن صوکره شوبو قاریده‌کی «شوره‌لی» ایله «صواناسی» در.

ترجمه ایتدیکی نوتلیلری «آلتون تاج»، «مباوییکه» (کوچوك قطعه‌ده یکرمی اوچ صحیفه)، و «ژاپون حکایه‌سی» در. عبد الله افندی غزته ورساله‌لرله «عصر حدید»ده طبع ایدیلن تکمیل شعری مجموعه‌لرینه داخل ایتمیور. بو خصوصده صوك دیوانلرنده‌کی شبیه‌لرنده بر آزی تفریق و ترك ایتمك ممکندر ..

٨

توفیق فکرت بروقت، کوکاك یدنجی قاتنده موتی اولدیغی بیلدیکی شاعر پوشکینك بختلی سماسنه یوکسلوب باقدیغی زمان بونی کندینه ایده آل بیله‌رك:

بنم ده یرده، شاهقم سنك یردکله یاساندر.

دیوردی

بوشلغنك بك يوكسك كورونمسی ، كندنده اكا ایریشمك قوتنك
اولوب اولمادیغی شبهه‌لندیررسه‌ده اوده‌ها كنج ایدی ، تجربه‌سز ایدی .
حیات مساعده ایتدی ، روزكار ایلری طوغری اسدی ، توقایف
سریع آدیملرایله ییوروب یوكسلدی .
عمرك نهایته قدر كنج ، عمرك صوكنه قدر قیمتلی اولان حیات
شعریه‌لر فضله‌مسنی ایشلردن چوجوقلق ، كنجلك ، یكیتلك ،
ارككلك ، اختیارلق دورلرینی كچیررلر ... لكن تازه كوكل بونی نه حس
ایدییور ونه ده بكلییور . او ؛ عمره یازاولور ، عمر چیچك آچار ،
عمره بلبل قونار دییور ایدی . توقایفده حیات شعریه‌نك اولكی ایكی
دوری كچوب یكیتلندی ، كندنده جوشان قوتی حس ایدوب كندینك
حیات شعریه‌سنك ابدیلكی حقنده قوتلی ایمان صاحبی اولدی ، كه عمر
طبیعی كچوب ، وجود اختیارلاسه ، بل بوكولسه ، حالدن دوشسه‌ده
حیات شعریه سونمیور .

كوكمده كون ، همان آیاز ، همان یاز
شاعر كوكلنده قیش اولماز – قاریاغماز

دییه اعتقاد ایدییوردی .

§

حیات ایكیلاشمیور ، طبیعلكندن‌ده انحراف ایتمیور . زواله یوز
طوتان نوری ، هیچ اولمازسه ، اولكی حالنده براقمغه‌ده چاره یوق .
كندی یولنده كیدییور . كندینك بوشلغنی آكلامقدن ایلری كلن
اضطرابك الهامی ایله كوزل برشی ویرمن كوكل نه‌یاپسه اسكی قوتی
بولامیور ... شعرك الهی برقدسیت اولدیغنه ، كندینك منتخب
بولندیغنه ایمان ایدییوردی . شیمدی هرشی محو اولوب « شبهه‌وتردد »لر

باش كوستريور. دنيايه كلن باشيور. عجبا نه محو اوليور ؟ نه يا پيليور ؟ ...

∴

توقايف بالقان حربنده ادرنه‌يي دشمن سونكوسندن استرداد ايله خلاص ايدن انور پاشا ايچون ده :

نه‌الله كيم انور
نه‌اله جبين انور

نه‌الله فرشته
نه‌الله پيامبر

ديور .

صوك

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

صحیفه	سطر	خطا	صواب
١٨	٩	وسجه	روسجه
٢٠	١٧	(یوابارمی) ی	(دایقانلی) یی
٢١	١	دیبور	دیبوب
٢١	٢١	مصراعی	مصراعلر
٢٢	١٣	آه زار	آه وزار
٢٤	١٤	بره	یره
٢٥	٨	خط	حظ
٢٥	٨	اولدیغی	اولدیغی کبی
٢٥	١٠	ثابت و	ثابت
٢٦	١٥	غصر	عصر
٢٧	٧	آ.ا	آنا
٣٠	١٧	اولندیغی	اولدیغی
٣٠	١٨	سما	سیما
٣١	٧	دبی	ادبی
٣١	٨	احزن	حزن
٣١	١٥	مدرسه	مدرسه
٣٢	١٨	برندن	یرندن
٣٨	١٨	کلیوب	کلوب
٣٩	١٢	ثازه	تازه
٤٢	١٥	فلم	قلم
٤٧	١٨	دپوانه	دیوانه
٤٨	١٧	بته‌ر	یته‌ر
٤٨	١٧	کیرك	بته‌ر

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

کتبخانه‌مزده موجود آثار ادبیه‌دن بعضیلری :

نفائس ادبیه
محاکمات ادبیه
سنوحات
تعلیم ادبیات
ناچیز
تقدیر الحان
بلاغت عثمانیه
جزمی
وطن منظومه‌سی
امیر نوروز
ترانه
نشائد ظفر
تورك وزنی
شماعات
کلدان
غدای روح
فیلتن
کتابت خصوصیه
اصطلاحات ادبیه
مکتب ادب
سنبله
شراره
ترکیب بند
حسیات
مکتوبلرم
دمدمه
هدر
نوادر اکابر
انتقام
نجم سعادت
آتشپاره
سها
فروزان
یازمش بولوندم
ادبیات
صنعت تحریر ادبیات
عثمانلی ادبیاتی
ترانهٔ ظفر
ادبیات حقیقیه
مکاتیب خزینه‌سی
لسان کتابت
انشای ادبی
بکی اثرلرم
محررات نسوان